

magma

MAGMA-STUDIE • 1/2017

Marit Lindqvist

DEN FINLANDS- SVENSKA BOKEN

Hur ser läsare och författare på finlandssvensk litteratur?

Den finlandssvenska boken

Hur ser läsare och författare på finlandssvensk litteratur?

Utgivare: Tankesmedjan Magma
www.magma.fi

Magma-studie 1-2017

Tryck: WhyPrint

Form och layout: Magnus Lindström

Omslagsbild: AdobeStock

Foto av Marit Lindqvist: Hasse Hägerfelth

ISBN: 978-952-5864-80-9 (print)

ISBN: 978-952-5864-81-6 (online)

Magma-studie:

ISSN-L: 1798-4629

ISSN: 1798-4629 (print)

ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:

Magma önskar få största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

Marit Lindqvist

Den finlands- svenska boken

**Hur ser läsare och författare
på finlandssvensk litteratur?**

FÖRORD

Tankesmedjan Magma har sedan hösten 2014 publicerat tre rapporter med fokus på kulturpolitiska frågeställningar. Marit Lindqvists studie om läsvanor och författarperspektiv är den fjärde i denna serie.

Maria Hirvi-Iljäs satte i rapporten *Ni har ju era fonder, vi har ju våra fonder* (2014) sökljuset på den privata och den offentliga finansieringen av det som i bred mening kan kallas kultur. Hirvi-Iljäs gjorde samtidigt en kartläggning av kulturpolitiken på svenska i Finland. Hon konstaterade bland annat att det på undervisnings- och kulturministeriet inte finns någon enskild person med aktivt ansvar för den språkliga aspekten av kulturpolitiken.

I *Riktlinjer för en kulturpolitik på svenska i Finland* (2016) tog Wivan Nygård-Fagerudd och Mikael Kosk upp den tråd som Hirvi-Iljäs kastat ut i sin rapport från 2014. De två skribenterna betonade vikten av en hållbar och genomtänkt kulturpolitik på svenska, både inom den privata och den offentliga kulturverksamheten. De efterlyste också en större kvalitetsmedvetenhet och en aktiv dialog mellan finansörer och konstnärer.

Maria Antas gjorde i sin studie *Den finlandssvenska boken åren 2011 och 2015* (2016) en analys av bokförsäljningen på svenskt håll i Finland. Antas slutsats var att den finlandssvenska bokmarknaden hållits förhållandevis stabil och vital trots stora omvälvningar i bokbranschen.

Med Marit Lindqvists *Den finlandssvenska boken. Hur ser läsare och författare på finlandssvensk litteratur?* har Magma nu nått fram till en studie som fokuserar på alla de som läser, lånar, köper och skriver böcker på svenska i Finland. Lindqvist har i sin studie inkluderat tre enkäter som hon under 2017 riktat både till läsare och till författare runtom i det svenskspråkiga Finland. Vad Lindqvists studie framför allt visar är det ständiga behovet av satsningar på böcker och läsning för barn och ungdom.

Men studien visar också på något annat, på något mellan rader-
na. Litteraturen i en liten kulturkrets gör, och måste alltid göra,
anspråk på en särskild närvaro och angelägenhet - på en form av
identifikation. Litteraturens gränslösa motivkrets mår bra av en för-
ankring i lätt identifierbara miljöer. Litteraturens potentiellt iden-
titetsskapande funktion bottnar i en form av lojalitet mot det egna
språket. I brytningen mellan papper och elektroniska lösningar ac-
centueras därför behovet av en digital identitet också på svenska i
Finland.

Helsingfors, 16.11.2017

Nils Erik Forsgård, chef, Magma

Om författaren

Marit Lindqvist

Hum. kand. Marit Lindqvist är litteraturvetare och sedan drygt tjuugo år tillbaka kultur- och litteraturredaktör på Svenska Yle. Under 1980–90-talet var Lindqvist engagerad i förlaget Boklaget för södra Finland. Hon har skrivit litteraturkritik för olika finlandssvenska tidskrifter och tillsammans med Jörn Donner redigerat två volymer med Elmer Diktonius brev. Lindqvist har även skrivit en bok om äventyraren och journalisten Aleko Lilius i Svenska folkskolans vänners biografiserie (2012).

INNEHÅLL

Förord	4
Om författaren	6
1. Inledning	8
2. Boken behöver unga läsare	11
Läsambassadören ett viktigt initiativ	13
Den finlandssvenska boken på dagis och i skolan	14
Skolbiblioteken i de finlandssvenska skolorna	17
Vad saknas i den finlandssvenska barn- och ungdomslitteraturen i dag?	19
Ökat behov av lättlästa böcker	20
Gymnasieeleverna och läsning	21
Bokens förändrade former	26
Är boken för dyr?	28
Avslutningsvis: Ungdomarna nås bäst via sociala medier	30
3. Boken behöver en trogen läsekrets	32
Hur viktig är den finlandssvenska boken för läsarna?	35
Den digitala bokmarknaden: e-böcker och ljudböcker	40
Ökad utlåning av svenska böcker på biblioteken	42
Den finlandssvenska boken – var köper vi den?	44
Strömningstjänster och näthandeln allt mer populära	48
Den finlandssvenska bokens väg till läsaren: nya satsningar	50
Ett ökat intresse för den finlandssvenska boken?	51
4. Boken behöver sin författare	52
Litteraturprisernas förlovade land?	61
Författarna om framtiden	62
5. Boken behöver uppmärksamhet	64
Aktiv marknadsföring av central betydelse	64
Boken behöver sin kritiker	67
6. Avslutning	72
Källor	76

1. INLEDNING

Under de senaste åren har utvecklingen i bokbranschen och massmediebranschen varit labil både vad beträffar försäljningssiffror och framstegen inom olika digitala format. Försäljningsstatistik från de senaste tio åren visar att boken håller på att tappa terräng. Detta gäller framför allt för den skönlitterära boken liksom för fackboken, medan man under senare år kunnat se en försiktig uppgång i försäljningen av böcker riktade till barn och unga.

Det finns många öppna frågor och orosmoment i branschen. Traditionella printmedier har fått ge vika för att allt större fokus på det digitala, vilket skapat bekymmer på många plan: Kan förlagen få ekonomin att gå ihop i den digitala världen? Hur bevakar och säkrar man upphovsrätterna i en digital värld? Hur agerar läsarna? Vad är man villig att betala för och hur mycket? Hur förändras själva vår läsning av det digitala formatet?

För bokbranschens del sker för tillfället en tydlig förskjutning mot digitala former – e-boken och framför allt ljudboken blir allt populärare bland läsare världen över. Tillsvidare är det digitala formatet framför allt ett komplement till den traditionella pappersboken, men hur ser framtiden ut? Och hur ser framtiden ut specifikt med tanke på de finlandssvenska böckerna?

I Tankesmedjan Magmas undersökning *Den finlandssvenska boken åren 2011 och 2015 – försäljning och utlåning* från hösten 2016 frågar sig Maria Antas hur den finlandssvenska boken kommer att leva vidare om några år när de trogna, och ofta köpstarka, äldre läsarna av finlandssvensk litteratur inte längre bär upp den finlandssvenska boken. Fokus i Maria Antas kartläggning ligger på bokutgivning och -försäljning; en djupare analys av konsumentperspektivet ingår inte här.

Boken behöver sin läsare för att leva och frodas. I denna rapport vill jag se på hur människor i olika åldrar förhåller sig till den finlandssvenska litteraturen och boken i dag. Hur mycket läser de på svenska och varför? Också frågan om var, när och hur såväl po-

tentiella som reella läsare kan bekanta sig med och få kunskap om aktuell finlandssvensk litteratur är en central inriktning i denna undersökning.

På många håll är man i dag framför allt bekymrad över de unga läsarnas allt sämre läsförståelse och ointresse för boken samt för läsning överlag. Den finlandssvenska boken tävlar om människors fritid i en värld som erbjuder gränslöst med kunskap och underhållning i många kanaler och på olika språk. För förlagen är det en utmaning att gång på gång vinna nya läsare: ”Nya läsare måste ständigt vinnas, och argumenten för dem att välja en bok som skrivits inom den egna kulturkretsen måste vara mycket lockande” (Antas 2016, s. 4). På vilka sätt kan vi stödja framför allt de ungas läsning så att vi också i framtiden kan räkna med att ha en livskraftig litteratur på svenska i vårt land?

I denna rapport vill jag också låta författarna själva komma till tals. Hur ser de på författaryrket i dag och på framtiden för den finlandssvenska litteraturen?

Under de senaste åren har tillväxten i den finlandssvenska bokbranschen visat positiva tecken. Det finns en mångfald i den finlandssvenska förlagsbranschen och under de senaste åren har också ett flertal författare debuterat i olika genrer, vilket bådär gott för framtiden. Anmärkningsvärt är att många av dessa debuterande författare deltagit i skrivarkurser eller tilldelats priser i olika litterära tävlingar. Också i Svenskfinland ordnas olika former av skrivutbildningar. Många vill uttrycka sig i skrift och när en dröm om att bli författare.

För att belysa både läsarnas och författarnas syn på litteratur på svenska i Finland skickade jag ut tre enkäter i augusti–september 2017:

1. En enkät skickades ut till samtliga finlandssvenska gymnasier i avsikt att kartlägga de ungas förhållande till läsning och till finlandssvensk litteratur. Med hjälp av skolornas modersmåls- lärare svarade 902 elever på enkäten, främst under lektionstid.

2. En webbenkät riktade sig till den läsande allmänheten. Enkäten spreds via sociala medier och fick rikligt med svar från aktiva och engagerade läsare, totalt 1 456 personer.
3. En tredje enkät gick ut till medlemmarna i Finlands svenska författareförening med avsikt att undersöka författarnas ekonomiska förutsättningar att verka som författare i Finland i dag. Enkäten besvarades av 64 författare.

I denna rapport kommer jag först att se på hur olika aktörer arbetar med att nå unga läsare i dag och hur unga läsare själva ser på sitt förhållande till läsning och finlandssvensk litteratur. Därefter tar jag en närmare titt på den läsande allmänhetens läsvanor, köpbeteende och biblioteksvanor och på läsarnas förhållande till den finlandssvenska boken överlag. Avslutningsvis tar jag fasta på den finlandssvenska författaren och hans möjligheter att verka som professionell konstutövare i Svenskfinland i dag.

2. BOKEN BEHÖVER UNGA LÄSARE

Att unga läser allt mindre bekräftas av aktuella rapporter från såväl Sverige som Finland. Enligt rapporten “Kultur i siffror 2017” som den svenska Myndigheten för kulturanalys gjort har bokläsandet minskat i Sverige under de senaste tio åren. Däremot har antalet avlyssnade böcker via digitala abonnemangstjänster ökat markant. Bokläsandet har framför allt gått ner bland flickor i åldern 16–18 och kvinnor i åldern 25–34. Allra minst läser unga män i åldern 16–24. Flickor i åldern 10–12 är dock storläsare, och kvinnor i åldersgruppen 55–74 är de som läser allra mest.

De senaste uppgifterna från Statistikcentralen om finländarnas fritidsvanor med fokus på läsning av litteratur från år 2009–2010 och ger liknande uppgifter. Kvinnor i åldern 45–64 läser böcker i snitt i 17 minuter per dag och kvinnor över 65 toppar listan över vilka som läser mest; de ägnar sig åt bokläsning i 21 minuter per dag. Men hur ser läsvanorna ut bland unga finländare? På många håll är man orolig över att läsningen minskar i allt yngre år, och modersmållärarna har slagit larm om att läsförståelsen försämrats markant under senare år. I den finländska läsförfrämjande organisationen Läscentrums årliga rapport ”10 fakta om läsning” presenteras aktuell statistik och undersökningar om läsning som gjorts både internationellt och nationellt. I den senaste versionen från år 2017 konstateras bland annat att de svaga läsarna i vårt land blir allt fler, samtidigt som läsarna på toppnivå blir allt färre.

I Finland är skillnaderna mellan flickors och pojkars läskompetens större än i något annat OECD-land. På finlandssvenskt håll är situationen dessutom sämre än på finskt håll. I Svenskfinland finns det också regionala skillnader beträffande läsförmågan; på Åland och i huvudstadsregionen är resultaten goda, men i norra Österbotten och i östra Nyland sackar man efter.

Enligt en undersökning om finländska barns och ungas fritidsin-

tressen (Merikivi & al. 2016) är 7–9-åringarna flitiga läsare (98 %). I åldern 15–19 sjunker intresset för böcker och seriemagasin, och istället riktas fokus i allt högre grad till internet samt digitala spel och datorspel. Detta gäller framför allt pojkar. Och det är framför allt de unga pojkarnas och de unga männens bristande läsintresse och försvagade läskompetens som uppmärksammas i dag. I ”10 fakta om läsning” efterlyser man positiva förebilder, pappor som läser högt för barnen, fritidsaktiviteter där man tar in läsningen som ett positivt element i verksamheten, och man vill sporra till läsning av andra former/format än traditionella texter i bokform.

Det finns en oro över den växande tudelningen mellan dem som läser och dem som inte läser. Här spelar hemmet en enorm roll för inställningen till läsning. Många är väl medvetna om att läsning är viktigt och att det krävs genomgripande, riktade och samordnade satsningar framför allt på unga läsare. Denna höst (2017) har undervisningsminister Sanni Grahn-Laasonen samlat ett stort antal forskare, bibliotekarier, lärare, författare m.fl. till ett läskunighetsforum med avsikt att ta fram riktlinjer för läsfrämjande verksamhet och förbättrad läskompetens bland barn och unga på nationell nivå.

Vid sidan av Läscentrum finns flera aktörer på finlandssvenskt håll som specifikt riktat in sig på att stödja de yngsta barnens språkutveckling och läsintresse. Sydkustens landskapsförbund arrangerar olika former av läs- och språkstimulerande verksamhet, och ett av tyngdpunktsområdena har under senare tid blivit modersmålskompletterande verksamhet i form av ordkonstutställningar, handböcker och pedagogiskt material. ”En kvart om dagen” är en väl inarbetad lästräningssmetod som använts i hem och skolor under en längre tid, och Förbundet Hem och skola har utarbetat material kring denna metod som också kan användas i läsuppmuntrande syfte inom dagvården.

Läsambassadören ett viktigt initiativ

I många länder finns det läsambassadörer som arbetar för barns och ungas läsande. Sverige har som enda nordiska land inrättat en nationell läsambassadörstjänst, som sedan år 2011 finansieras av Statens kulturråd. Uppdraget är tidsbundet och läsambassadören byts ut efter två år. Avsikten är att läsambassadören ska verka för att barn och unga oavsett bakgrund ska få lika möjligheter att nå litteraturen. Tanken är också att inspirera vuxna att främja ungas läsning samt att verka för att ge fler möjlighet till konstnärliga upplevelser genom litteraturen. En viktig målgrupp är barn och vuxna som inte läser alls eller i liten omfattning.

Initiativet till att tillsätta en finlandssvensk läsambassadör togs hösten 2013 av Svenska modersmålläraryrket i Finland och organisationen Tidningen i skolan. Under en treårsperiod (1.8.2014–31.7.2017) finansierade Svenska kulturfonden en finlandssvensk läsambassadörstjänst, och arbetsgivare för den finlandssvenska läsambassadören var Sydkustens landskapsförbund. Svenskfinlands första och hittills enda läsambassadör på heltid var modersmålläraren och barnboks författaren Katarina von Numers-Ekman.

Målsättningen var att skapa en grund för en effektiv, synlig och långsiktig satsning på läsfrämjande verksamhet bland finlandssvenska barn och unga. Efterfrågan på läsambassadörens tjänster var enorm, och under projektets lopp besökte von Numers-Ekman över hundra skolor, dagvårdsenheter, institutioner för lärarutbildning och bibliotek i hela Svenskfinland. Detta visar att det fanns, och finns, ett stort behov av stöd, uppmuntran och konkret hjälp bland dem som arbetar med barn och unga, läsning och litteratur.

Sina erfarenheter summerar Katarina von Numers-Ekman i en slutrapport där hon konstaterar att vi behöver många olika samverkande former av stöd för att uppmuntra barn och unga att läsa. Framför allt gäller det att överbrygga gränser inom olika kommunala sektorer och att utöka samt att intensifiera samarbetet mellan dagvård, skola och bibliotek. Att den finlandssvenska läsambassa-

dörens webbplats, Facebookgrupp och diverse handledningsmaterial lever vidare också efter att projektet avslutats är givetvis utmärkt. Men Katarina von Numers-Ekman framhåller också behovet av kontinuerliga och långsiktiga insatser för barns och ungas läsande: ”Enstaka punktinsatser räcker inte till för att vända den negativa trenden” (von Numers-Ekman 2017, s. 3).

Den finlandssvenska boken på dagis och i skolan

Under senare år har den finlandssvenska barn- och ungdomsboken fått stort genomslag såväl i olika prissammanhang som i våra medier. Som exempel kan nämnas webb-tv-serien ”Estrids bokklubb” vars första säsong visades hösten 2016 och som fokuserar på böcker för barn och på barns läsande ur barnens eget perspektiv. Också Svenska Yle har specifikt lyft fram den finlandssvenska bilderboken i programserien ”Bärtils bokklubb” i tv och på webben.

Men hur väl når den finlandssvenska boken sin målgrupp från småbarnsåren via dagis och grundskolan upp till utbildningen på andra stadiet? Vilka satsningar görs och vad skulle man kunna göra?

För de minsta har Sydkustens landskapsförbund samarbetat med Svenska Finlands Folkting och Folkhälsan kring projektet ”Ge ditt barn en gåva – Anna lapsellesi lahja” med avsikt att sprida information om tvåspråkighet till rådgivningsbyråerna, tvåspråkiga familjer och beslutsfattare. I samband med projektet lanserades boken *Ge ditt barn en gåva* med traditionella rim, ramsor och sånger. Projektet har avslutats men materialet finns tillgängligt på Sydkustens landskapsförbunds webbplats. Målsättningen var, och är, att uppmuntra vuxna att läsa, sjunga och leka med barnen från att de är riktigt små.

Samarbetsprojektet var en fortsättning på rådgivningsprojektet ”Dubbelt så roligt – Molempi parempi” som genomfördes 2006–2011. Avsikten med det projektet var att stödja tvåspråkiga och svenska hem i barnets språkfostran. Som en del av detta projekt lanserades ”Din egen bok” och ”Din egen skiva” med smakprov på finlands-

I Finland är skillnaderna mellan flickors och pojkars läskompetens större än i något annat OECD-land. På finlandssvenskt håll är situationen dessutom sämre än på finskt håll. Det är framför allt de unga pojkarnas och de unga männens bristande läsintresse och försvagade läskompetens som uppmärksammas i dag.

svensk barnkultur som delades ut via rådgivningsbyråerna.

Registrerade föräldraföreningar vid daghem kan också anhålla om medlemskap i Förbundet Hem och skola, och som medlemsgåva får daghemmet en finlandssvensk bok med rim och ramsor med tillhörande idémateriel.

Läscentrums projekt "Läs för barnet" riktar sig specifikt till småbarnsföräldrar med information och lästips, rim, ramsor och dikter både på webben och i en broschyr som finns tillgänglig på rådgivningsbyråerna.

Frågan är om man istället för alla dessa hedervärda och viktiga men tidsbundna projekt skulle kunna göra en mer långsiktig insats för de allra minsta. Som att se till att varje nyfödd baby som registreras som svenskspråkig får en finlandssvensk bilderbok i gåva. Eller att nyanlända flyktingfamiljer och ensamkommande flyktingbarn i svenskspråkiga områden skulle förseas med finlandssvenska barn- och bilderböcker.

För skolbarnen är ett populärt sätt att ta in litteraturen i skolorna att bjuda in läsande förebilder av olika slag. Man ber också författare komma och berätta om sitt skrivande för eleverna. Merparten av författarbesöken i de finlandssvenska skolorna sker inom ramen för Läscentrums projekt "En författare till varje skola". Läscentrum förmedlar över 900 författarbesök till skolor runtom i Finland varje år, och antalet finlandssvenska författare som gjort skolbesök har ökat med mer än det dubbla under de senaste fyra åren, från 24 författare år 2013 till 51 år 2016. Också det totala antalet besök har nästan fördubblats, från 142 till 267 under samma period.

Förbundet Hem och skola och Lisi Wahls stiftelse samarbetar sedan flera år tillbaka för att stödja skolorna med s.k. bokpaket. Sedan år 2001 har en viss årskurs i lågstadiet kunnat ansöka om sådana, från och med år 2009 har högstadier runtom i Svenskfinland kunnat ansöka om bokpaket, och sedan år 2014 får också finlandssvenska gymnasier anhålla om bokpaket. I bokpaketen ingår ett antal finlandssvenska, svenska och översatta böcker.

En del grundskolor i Åboland har i höst lanserat webbplatsen ”Läsväskan”, där eleverna för dagbok över sitt läsande. Tanken med webbplatsen är att bidra till bokmöten, läslust, inspiration och läsglädje.

I många kommuner satsar man också aktivt på att öka samarbetet mellan det lokala biblioteket och skolan. Som exempel kan anges det tvåspråkiga läsprojektet ”Konsten att göra läsare” som genomförs i Västnyland 2017–2018 med stöd av Svenska kulturfonden och Regionförvaltningsverket. Projektet tar avstamp i den nya läroplanen och den nya bibliotekslagen som för första gången anger vilka uppgifter biblioteken bör uppfylla. Till dessa hör bl.a. att stödja läskultur och läsfrämjande samt att samarbeta med skolor.

De senaste tre åren har också Helmet-biblioteken skänkt en bok till varje svenskspråkig förstaklassist i Helsingfors, Esbo, Grankulla och Vanda. Bokgåvan är avsedd att inspirera barnen till läsning och är samtidigt tänkt som en påminnelse om närbibliotekens existens. Böckerna i den svenska kampanjen har köpts in med stöd av Svenska folkskolans vänner.

Det finns som sagt många aktörer som på olika sätt arbetar med läsfrämjande verksamhet i dag, inte minst på gräsrotsnivå. Samtidigt finns det en del som man skulle kunna åtgärda för att göra litteraturen mer lockande för barn och unga, och detta gäller framför allt i skolan där skolbiblioteksverksamheten eller kontakten mellan skolan och det lokala biblioteket är av central betydelse. På en del orter har biblioteken lanserat årliga läsutmaningar med en separat utmaning för unga läsare. En del bibliotek lockar barnen till läsning med ett sago- och läsplom som belöning.

Skolbiblioteken i de finlandssvenska skolorna

Den nya läroplanen betonar multilitteracitet, dvs. digital kompetens och förmåga att läsa och tolka olika slags texter samt goda läsoplevelser, och lyfter fram vikten av att utveckla skolornas

biblioteksverksamhet.

I mars 2017 donerade Suomen Kulttuurirahasto och Kopiosto tillsammans 2 miljoner euro till skolorna för utveckling av skolbiblioteken och anskaffning av böcker. Det tvååriga projektet ”Lukuklaani” genomförs under 2017 och 2018 och riktar sig till alla lågstadier och enhetsskolor i Finland, med särskilt fokus på pojkar i årskurs 3 och 4.

I vilken utsträckning har våra finlandssvenska skolor i dag ekonomiska resurser och konkreta möjligheter att upprätthålla regelrätta skolbibliotek? I dagens läge finns det varken inskrivet i bibliotekslagen eller i lagen om grundläggande undervisning att kommunerna bör förse skolorna med skolbibliotek.

Det finns dock undersökningar från bl.a. Sverige som visar att skolbiblioteken har positiv effekt på barns och ungas läsning och lärande. Men det förutsätter att skolorna aktivt satsar på att ha ett levande och bemannat skolbibliotek där eleverna har tillgång till aktuella böcker och handledning. Samverkan mellan skolbiblioteket och lärarna främjar också såväl undervisning som inläring.

Hösten 2013 genomförde Erik Berglund på uppdrag av Svenska folkskolans vänner ett utredningsprojekt kring de finlandssvenska skolbiblioteken i alla svenskspråkiga grundskolor och gymnasier i Finland. Delrapporten ”Skolbiblioteksenkät hösten 2013” visar att läget i de finlandssvenska skolorna varierar stort vad beträffar såväl lokaler, urval av material och ekonomi som personalresurser för biblioteksverksamhet i skolan.

Rapporten gav vid handen att medlen för nyanskaffningar till skolbiblioteken minskat från 11 till 6 euro per elev sedan år 2002. Det visade sig också att 42 % av bibliotekarierna i de över tvåhundra skolor som deltog i utredningen inte får någon avlönad tid för att arbeta med skolbiblioteket. Nära hälften av respondenterna meddelade att största delen av bokbeståndet var över tio år gammal. Enligt projektledaren Erik Berglund utgör den traditionella tryckta boken ett problem i ett läge där det finns ett stort behov av nya böcker och skolbibliotekets anslag bara räcker till några få titlar. Den tryckta boken är helt enkelt

alldeles för dyr och få skolor har råd att köpa in flera exemplar av en och samma bok, för att inte tala om klassuppsättningar.

Som ett svar på resultaten i undersökningen grundades Ebban, ett prenumerationsbaserat virtuellt skolbibliotek ämnat att komplettera skolornas egna bibliotek och bokbestånd. Samarbetet med svenska ElibU gör att Ebban kan erbjuda sina prenumeranter tusentals svenskspråkiga bilderböcker, ungdomsböcker och romaner i e-boksformat samt ljudböcker i obegränsat antal dygnet runt. Tillsvare erbjuder Ebban väldigt få finlandssvenska titlar och endast böcker som är tillgängliga via svenska förlag.

Finns det överhuvudtaget någon möjlighet att ta med digitala böcker som utkommit på finlandssvenska förlag i Ebbans utbud?

På finlandssvenskt förlagshåll anser man att det är ohållbart såväl för författarna som för förlagen att förse finlandssvenska skolelever med obegränsad tillgång på gratis digital litteratur. Ersättningen som författarna och förlagen får per nedladdad titel är svinnande liten. Förlagen anger också att de inte vill vänja vare sig skolorna eller eleverna vid att böcker är gratis.

Vad saknas i den finlandssvenska barn- och ungdomslitteraturen i dag?

Som bekant kan man leda hästen till vattnet, men man kan inte tvinga den att dricka. Om man vill att de unga finlandssvenska läsarna ska välja att läsa en bok av en finlandssvensk författare måste man se till att det finns böcker som är angelägna för dem både vad gäller tematik och språk och att de håller hög litterär kvalitet.

Under läsambassadörens slutseminarium "Att kunna och vilja läsa" i mars 2017 konstaterade Katarina von Numers-Ekman att det finns en del luckor i barnboksutgivningen i Svenskfinland i dag som förlagen borde fästa extra vikt vid. Till dem hör: 1) De flesta som skriver för barn och unga är kvinnor, och behovet av manliga författare och illustratörer är stort, inte minst för att bredda motivkretsen

och ge pojkarna skrivande och litterära förebilder att relatera till. 2) Det finns för få böcker för mellanåldern, dvs. barn mellan 9 och 12 år. 3) Det råder brist på vardagsnära och realistiska berättelser som finlandssvenska barn kan känna igen sig i.

I Sverige är barndeckare en enormt populär och stor genre, men den genren saknas så gott som helt och hållet i den finlandssvenska barnboksutgivningen i dag.

Under de senaste åren har några av de finlandssvenska förlagen arrangerat litterära tävlingar för att vaska fram nischade böcker i kategorin barn och unga, vilket också lett till önskat resultat. På finskt håll ordnar en del förlag skraddarsydd skrivarkurser med inriktning på specifika genrer, och frågan är om också någon finlandssvensk aktör skulle kunna hålla en kurs för skribenter som är intresserade av att skriva specifikt för barn och unga. På det sättet kanske man skulle kunna bredda den finlandssvenska barn- och ungdomslitteraturen.

Ökat behov av lättlästa böcker

I Sverige har man kunnat se en markant ökning i efterfrågan på lättlästa böcker de senaste åren, framför allt som en följd av det stora antalet nyanlända och försämrade läsförståelse. Lättlästa böcker riktar sig till grupper som av olika anledningar inte kan tillägna sig långa och krångliga texter. Eftersom antalet lässvaga och ovana läsare förefaller att öka också i Svenskfinland borde man rikta extra resurser till lättläst litteratur.

I Svenskfinland finns det i dag tre aktörer som ger ut lättläst material, nämligen LL-center, Lecti Books Studio och Celia. LL-center har i samarbete med Lärum-förlaget gett ut ett antal finlandssvenska romaner i lättläst bearbetning och två originalberättelser i lättläst format. Förlaget Lecti Books Studio ger ut originalberättelser i lättläst form och har också planer på att producera böcker som kan användas som ett komplement i skolundervisningen.

Undervisnings- och kulturministeriet har särskilda anslag för publicerings- och introduktionsverksamhet som gäller lättläst litteratur, och understöden och stipendierna administreras av Selkokeskus. Det kan dock vara svårt att täcka de verkliga kostnaderna enbart med statliga medel, vilket tvingar producenterna att söka bidrag från olika instanser. Härmed ökar osäkerheten kring kontinuitet och regelbundenhet i utgivningen.

Det nationella kunskapscentret Celia sorterar under Undervisnings- och kulturministeriet och producerar och förmedlar bl.a. talböcker och punktskriftsböcker i samarbete med bibliotek och förlag. Celias böcker riktar sig framför allt till personer med funktionshinder eller läsnedsättning. För att få tillgång till materialet krävs det en registrering på ett bibliotek.

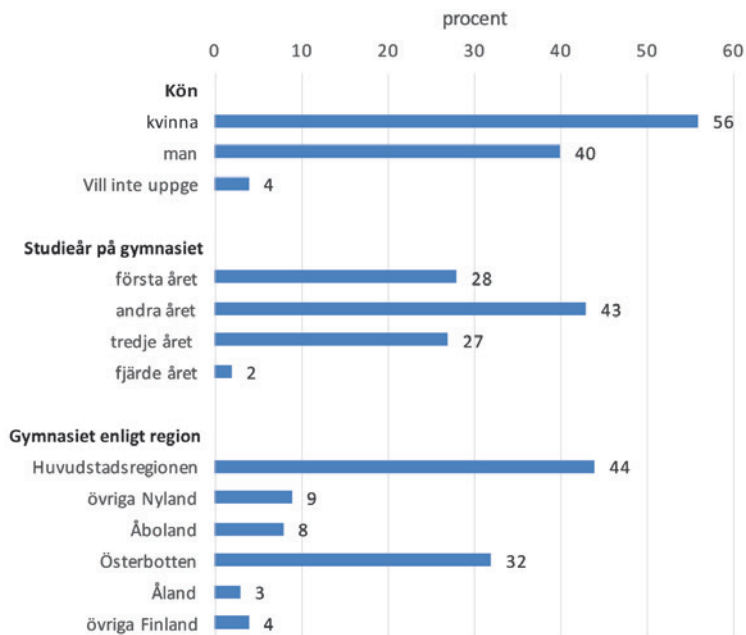
Gymnasieeleverna och läsning

Under senare år har man framförallt fokuserat på yngre barns läsning, men hur ser situationen ut bland ungdomarna i Svenskfinland i dag? Vilken relation har de till läsning, vad läser de och hur ser de på den finlandssvenska litteraturen?

Under augusti och september samlade jag in material om de finlandssvenska gymnasieelevernas läsvanor med en enkät som skickades ut till modersmåslärarna på samtliga gymnasier i Svenskfinland. Av ca 6 400 gymnasieelever svarade 903 (ca 14 %) på enkäten inom utsatt tid. Trots ett stort antal svar kan man inte med säkerhet säga att urvalet är helt representativt, men enkätsvaren belyser trots allt problematiken väl.

Respondenterna var i åldern 16–19 år. Samtliga årskurser var representerade. Könsfördelningen var relativt jämn: 56 % kvinnor, 40 % män och resten vill inte ange kön. Hela Svenskfinland är representerat i undersökningen, med en viss tyngdvikt på huvudstadsregionen och Österbotten. En överblick över respondenternas fördelning enligt kön, studieår och region hittas i bild 1.

Bild 1. Enkäten över svenskspråkiga gymnasisters läsvanor besvarades av 903 personer i augusti-september 2017. På bilden illustreras respondenternas fördelning enligt kön, studieår och region.

Bland dem som svarade fanns både aktiva läsare och elever som inte läser alls. På frågan om huruvida gymnasieeleverna överhuvudtaget läser böcker på fritiden svarade två tredjedelar jakande och en tredjedel nekande.

Av dem som läser böcker svarade en femtedel att de bara läser böcker för skolan. De flesta, en knapp tredjedel, uppgav att de läser en bok per halvår medan en dryg femtedel läser en bok per månad. 9 % läser en bok per år, medan 5 % läser en bok i veckan. 2 % läser mindre än en bok per år. Några elever konstaterade i följdskommen-

tarerna att deras läsning varierar och att de läser fler böcker under skolloven än under skolterminerna.

Vid en närmare titt på vilken typ av litteratur gymnasisterna läser framgår att prosa och facklitteratur är populärast, följt av seriemagasin och grafiska romaner. Poesi läses av ett fåtal.

Vilka genrer är populära bland finlandssvenska gymnasieelever? Så här svarade eleverna:

1. Deckare, thrillers och skräckromaner	55 %
2. Romaner och/eller noveller	54 %
3. Science fiction och/eller fantasy	50 %
4. Verklighetsbaserade berättelser	42 %
5. Chick lit, underhållnings- och kärleksromaner	31 %

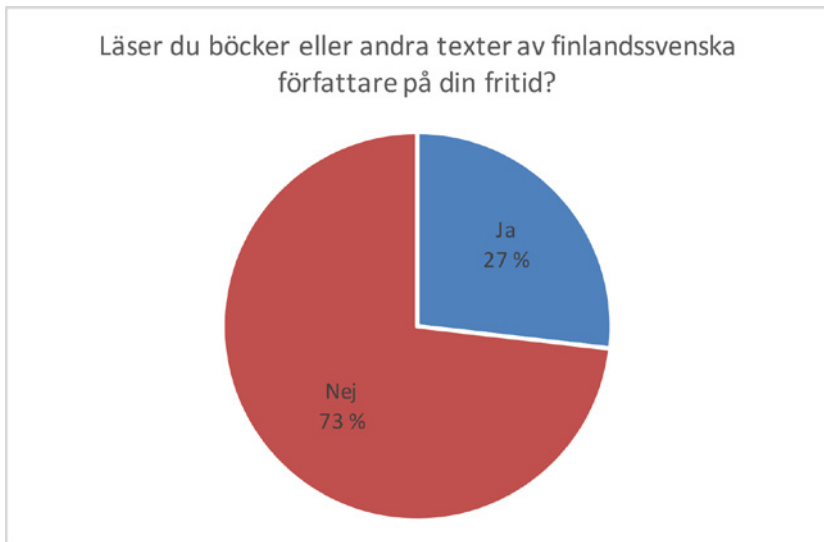
I gymnasieundervisningen i svenska som modersmål ingår kursmoment med fokus på finlandssvensk litteratur. Man kan således utgå ifrån att alla gymnasieelever får en viss dos av den varan under skoltid, men bara en dryg fjärdedel svarade att de läser finlandssvensk litteratur också på sin fritid (bild 2).

Det är givetvis svårt att veta exakt vad detta beror på, men de som inte läser böcker av finlandssvenska författare på fritiden upplever antagligen att det inte finns böcker av finlandssvenska författare som tilltalar dem; detta framkom också i de svar eleverna gav i sina följdcommentarer.

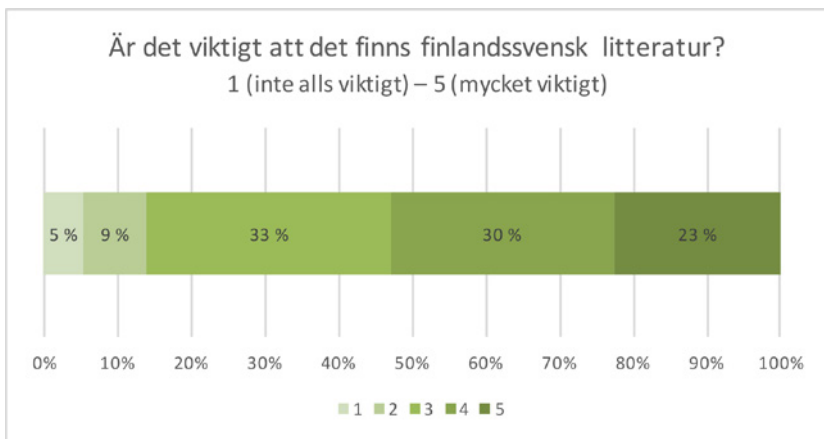
Även om en förhållandevis stor andel av eleverna uppger att de inte läser böcker av finlandssvenska författare utanför undervisningen anser de flesta dock att det är viktigt eller till och med mycket viktigt att det finns finlandssvensk litteratur (bild 3).

I en öppen fråga fick eleverna med egna ord svara på varför de anser att den finlandssvenska litteraturen är viktig. Många ansåg att den finlandssvenska litteraturen är viktig för språket, identiteten, samhörigheten och kulturarvet.

Bild 2. En övervägande majoritet av gymnasieeleverna som besvarade enkäten läser inte finlandssvenska författare på sin fritid (N=903).

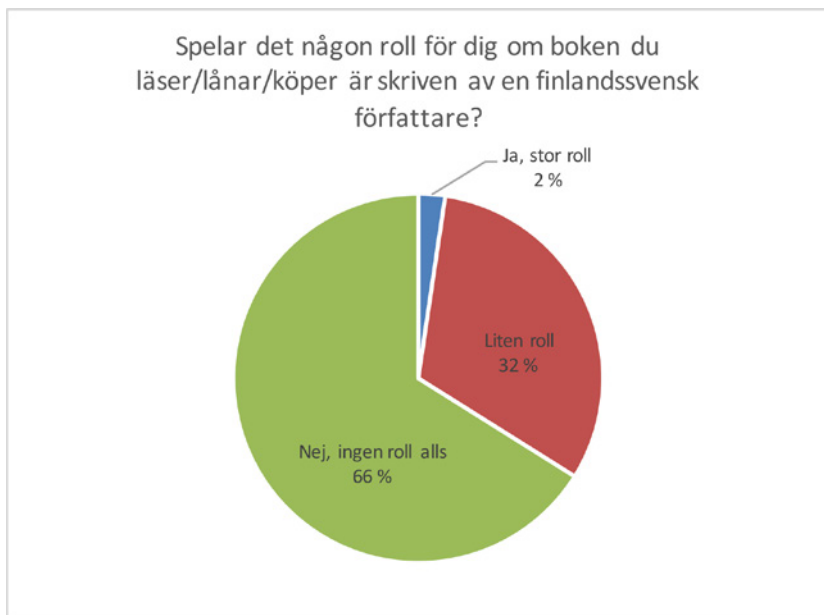

Bild 3. Gymnasisterna som besvarade enkäten ansåg allmänt att det är viktigt att det finns finlandssvensk litteratur (N=903).

Bild 4. Svartsfördelning bland gymnasisterna på frågan ”Spelar det någon roll för dig om boken du läser/lånar/köper är skriven av en finlandssvensk författare?” (N=903).

Jag tycker att det är viktigt att det finns finlandssvensk litteratur, dock tycker jag att många finlandssvenska böcker inte passar min stil.

Svar ur enkäten ”Vad läser du? Läsvanor bland finlandssvenska gymnasister”

De elever som anser att det är mindre viktigt med finlandssvensk litteratur konstaterar att de hellre läser böcker av rikssvenska eller utländska författare och att de inte hittar den typ av litteratur de vill läsa i den finlandssvenska litteraturen.

Gymnasisterna tycker ganska allmänt att det inte spelar någon roll om boken man läser/lånar/köper är skriven av en finlandssvensk författare (66 %) (bild 4).

På frågan om eleverna oftare läser böcker av rikssvenska än av finlandssvenska författare svarade en dryg tredjedel jakande, en dryg tiondel nekande och strax över hälften kunde inte svara.

Jag tycker det inte har betydelse var litteraturen är skriven eller vem som skrivit den, innehållet är det enda viktiga.

Svar ur enkäten ”Vad läser du? Läsvanor bland finlandssvenska gymnasister”

Nyhets- och underhållningskonsumtionen anglifieras i allt högre grad, och detta märks uttryckligen bland de unga. I kartläggningen *Journalistiken till heders. Lärdomar av mediekrisen för det svenska i Finland* (Magmapamflett 2/2017) tar Olav S. Melin bl.a. fasta på aktuell forskning kring finlandssvenska ungdomars webbanvändning. Enligt en undersökning gjord av Lazslo Vincze och Tom Moring är tröskeln låg för de finlandssvenska ungdomarna att använda medieinnehåll på engelska. I jämförelse med andra språkliga minoriteter i Europa använder finlandssvenska gymnasieungdomar oftare engelskspråkiga webbplatser när de rör sig på nätet och använder sig av sociala medier.

Olav S. Melin ser denna trend som ytterst allvarlig: Ifall de finlandssvenska unga inte läser nyheter på svenska tar de inte heller del av den finlandssvenska samhällsdebatten eller demokratin. Deras kunskaper i svenska riskerar också att passiveras som en följd av ett medielandskap där engelskan är stark.

I min enkät om läsning framgår tydligt att de finlandssvenska gymnasisterna mer än gärna läser böcker på engelska (83 %). Intressant är att man läser mindre på finska än på engelska. Böcker på finska läses av drygt hälften av dem som svarade på enkäten och en tiondel läser böcker på andra språk.

Bokens förändrade former

De digitala publiceringsmöjligheterna suddar ut gränserna mellan traditionella format. Våren 2017 tittade unga finländare för första gången mer på Youtube än på traditionell tv. Också det traditionella radioformatet genomgår en snabb utvecklingsprocess och såväl radiobolag som privata aktörer producerar i dag i allt högre

grad podcaster med skräddarsytt, tematiskt innehåll. Dagens titlare, lyssnare och läsare vill själva bestämma när och hur de tar till sig ett visst innehåll.

Enligt en medierapport som Kantar TNS Mind monitor släppte hösten 2017 använder allt fler finländare mobilen för mediekonsumtion: från 26 % år 2015 till 39 % två år senare. Hur kommer vår ökande mobilanvändning att förändra vår läsning av skönlitteratur? Det finns de som hävdar att dagens barn och unga i framtiden enbart kommer att skriva och läsa litteratur som är anpassad till en mobilskärm.

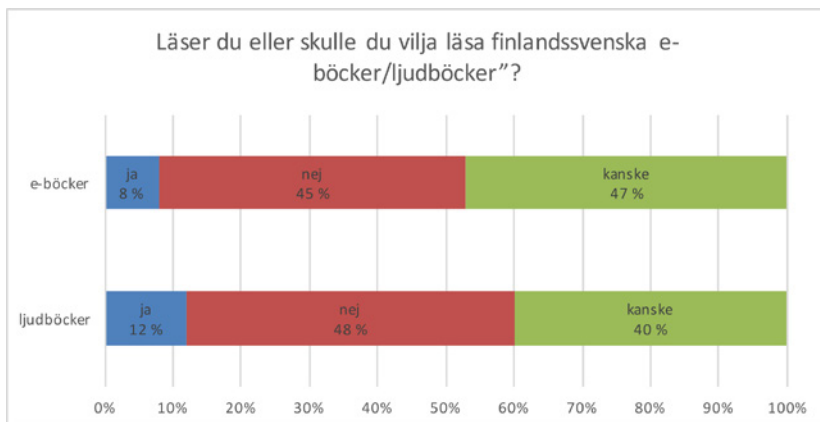
Samma medierapport visar att 18 % av hela Finlands befolkning gärna lyssnar på ljudböcker. Ljudboken är mest populär bland 18–24-åringarna (33 %) och 25–44-åringarna (22 %). Bland personer över 45 år är siffran 11 %. Enligt enkäten i denna studie har ljudboken också fått ett visst fäste bland eleverna i de finlandssvenska gymnasierna: 15 % av eleverna angav att de lyssnar på ljudböcker och 24 % svarade att de inte lyssnat på ljudböcker än, men att de är intresserade av det formatet.

Med tanke på att dagens skola blir allt mer digitaliserad och att ungdomarna tillbringar en stor del av dygnet framför skärmar av olika slag är frågan om e-boken som format intressant. Men e-boken verkar inte ha slagit igenom med någon större kraft bland gymnasisterna. Bara en knapp fjärdedel uppgav att de läser e-böcker. 14 % svarade att de inte läst e-böcker än, men att de gärna skulle vilja prova på det.

Då man ser specifikt på den finlandssvenska boken väcker e-boken ett måttligt intresse bland gymnasieeleverna (bild 5). Bara en knapp tiondel uppgav att de gärna skulle läsa finlandssvenska e-böcker. Närmare hälften uppgav att de eventuellt skulle kunna tänka sig att läsa en finlandssvensk e-bok, men ungefär lika många svarade att de inte är intresserade av finlandssvenska e-böcker. Vad beträffar intresset för finlandssvenska ljudböcker ser läget ganska lika ut som för den finlandssvenska e-boken.

Utgående från svaren i enkäten kan vi konstatera att det finns ett

Bild 5. Intresset för finlandssvenska e-böcker och ljudböcker är måttligt bland gymnasieleverna (N=903).

något större intresse bland de finlandssvenska gymnasieleverna för ljudboken än för e-boken, men att de digitala formaten rent allmänt inte slagit igenom på bred front ännu i alla fall.

Är boken för dyr?

En ny finlandssvensk inbunden/häftad skönlitterär bok kostar 20–30 euro i handeln i dag. De finlandssvenska förlagen ger inte ut så många titlar i pocketformat, men normalpriset för en finlandssvensk pocketbok är 5–8 euro.

Våren 2017 stack Adlibris vd Johan Kleberg ut hakan i bransch-tidskriften "Svensk bokhandel" och efterlyste en radikal prissänkning av ny (svensk) skönlitteratur för att få fart på försäljningen. Enligt Kleberg är prisskillnaden mellan inbundet och pocketformat oskäligt stor. Kleberg anser att 120–130 kronor, dvs. ca 13 euro, är ett rimligt pris för en ny roman, vilket är ungefär 30–40 % av bokens pris i dag. Enligt ett svarsinlägg från svenska Författarförbundet är det otänkbart att förlagen skulle ha möjligheter eller marginaler att

Jag tycker det inte har betydelse var litteraturen är skriven eller vem som skrivit den, innehållet är det enda viktiga.

Svar ur enkäten "Vad läser du? Läsvanor bland finlandssvenska gymnasister"

sänka priset på böcker så pass radikalt.

På finlandssvenskt förlagshåll ser man inte heller några möjligheter att sänka prisnivån på nya böcker.

Bokens pris utgörs av ett flertal faktorer, som tryckkostnader, upplagans storlek, arvoden till författare, grafiker, förlagsredaktörer och lektörer, marknadsföring, kostnader för administration, lagerhållning, distribution och logistik, skatter och detaljhandelsandel. Enligt de senaste uppgifterna från Statistikcentralen är antalet svenskegistrerade personer i Finland knappt 290 000 i dag, och den potentiella marknaden för en finlandssvensk bok är rätt liten om man bara ser till den finlandssvenska marknaden. Förstaupplagan för en finlandssvensk bok är mellan 300 och 800 exemplar. Det säger sig självt att man allmänt sett inte gör stor ekonomisk vinst på att ge ut finlandssvensk litteratur.

Vad beträffar prissättningen på digitala böcker kan vi notera att mervärdesskatten för digitala böcker liksom för e-tidningar i Finland är 24 %, medan tryckta böcker och papperstidningar beskattas med 10 %. Det innebär att slutpriset för en e-bok/ljudbok inte blir mycket lägre än för en pappersbok. Mervärdesskatten för digitala publikationer regleras av EU som i alla fall tills vidare hindrar unionens medlemsländer från att själva avgöra hur hög skatten ska vara.

Gymnasister köper inte böcker särdeles ofta, över hälften gör det ibland, men bara en dryg tiondel gör det ofta. För en skolelev kan priset på böcker tänkas vara en stötsten, vilket också bekräftas av svaren i enkäten där över hälften ansåg att inbundna böcker är för dyra medan priset på pocketböcker är lagom. Av dem som svarade ansåg knappt hälften att de skulle köpa fler böcker och digitala böcker om priset var lägre.

Avslutningsvis: Ungdomarna nås bäst via sociala medier

Undersökningar visar att ungdomarna tillbringar en stor del av sin tid på olika digitala plattformar. Därmed är det inte förvånande att

sociala medier är en stark kanal för att nå de unga med information om nyutkomna böcker och litteratur som intresserar dem. Över hälften av dem som svarade på enkäten uppgav sociala medier som sin huvudsakliga källa för lästips, tätt följt av skolan, släkt och vänner.

Webben i allmänhet är också en stark kanal liksom bloggar och vloggar. En stor del uppger att de får lästips på biblioteket, i en bokhandel eller i en nätbokhandel.

Dagstidningar och tidskrifter når 20 % och tv och radio 11 % med tips om litteratur som målgruppen är intresserad av.

Svaren som jag fick in via enkäten visar att de finlandssvenska gymnasieeleverna upplever att den finlandssvenska litteraturen är viktig för dem, åtminstone på ett känslomässigt och ideellt plan. Men för att de unga i högre grad både i dag och i framtiden ska anse att finlandssvensk litteratur är något som angår dem rent konkret behöver framför allt förlagen satsa mer på att ta fram litteratur som är angelägen för målgruppen och väcker deras intresse.

3. BOKEN BEHÖVER EN TROGEN LÄSEKRETS

Fokus i dag ligger framför allt på att skapa läslust hos unga läsare och hos ovana eller ointresserade läsare, men vad görs för att upprätthålla intresset för den finlandssvenska litteraturen hos ”de redan frälsta” och den breda allmänheten? Hur intressant och viktig upplever de att den finlandssvenska litteraturen är? Var kommer läsarna/låntagarna/bokköparna i kontakt med den finlandssvenska boken och var får man information om nyutkommen litteratur?

För att få mer kännedom om finlandssvenskarnas läsvanor sammanställde jag en enkät som delades i sociala medier i mitten av augusti 2017. Det är svårt att nå ”alla finlandssvenskar”, men enkäten fick glädjande många svar. Inom utsatt tid hade hela 1 456 personer svarat. Av svaren att döma har de flesta ett stort intresse för läsning och böcker, vilket bör beaktas när man tolkar siffrorna och svaren. Med enkäter som den här är det förstås svårt att nå dem som är måttligt intresserade eller totalt ointresserade av läsning eller av finlandssvensk litteratur.

Av dem som svarade på enkäten var merparten kvinnor (82 %). Åldersspridningen bland dem som svarade på enkäten var däremot glädjande stor. Respondenter fanns i alla åldersgrupper. Den regionala spridningen av respondenter var inte riktigt lika balanserad: Merparten av dem som svarade på enkäten uppgav sig bo i huvudstadsregionen (43 %), men även de andra regionerna var representerade (bild 6).

Som jag konstaterade tidigare var respondenterna i allmänhet aktiva läsare. En tredjedel angav att de läser minst en bok i veckan, medan närmare hälften läser minst en bok i månaden. Bara en femtedel av respondenterna läser mindre än så (bild 6).

Vad läser man då? De allra flesta uppger att de helst läser romaner och noveller (94 %), liksom facklitteratur (57 %), medan en femtedel gärna läser poesi. Seriemagasin och grafiska romaner läses av en dryg tiondel. Därutöver kommenterade många att de läser barn- och ungdomslitteratur, antingen för sig själva eller för barn och unga.

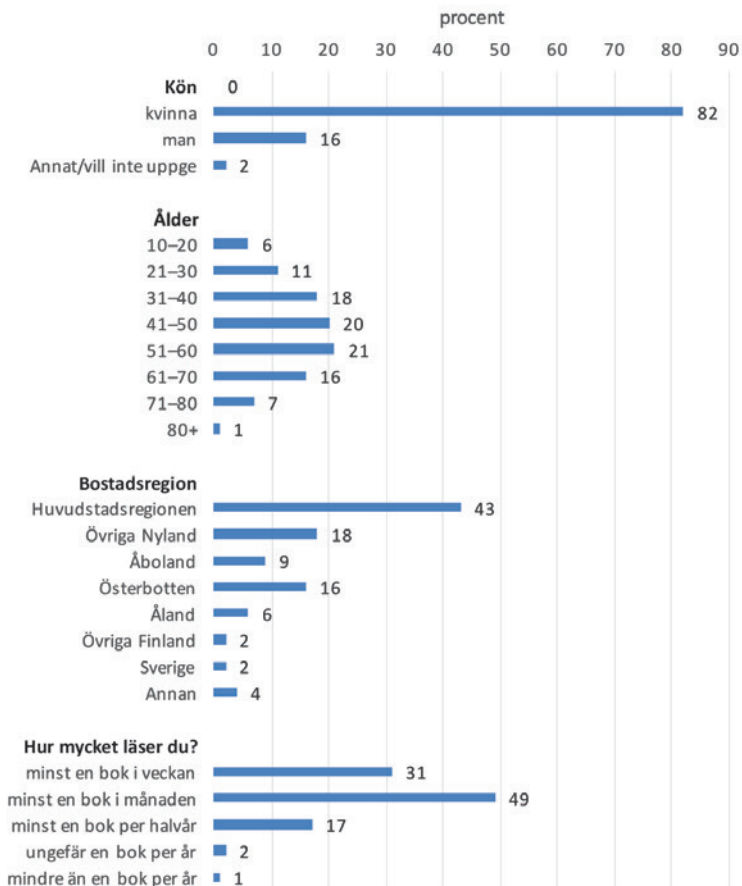

För att de unga i högre grad både i dag och i framtiden ska anse att finlands-svensk litteratur är något som angår dem rent konkret behöver framför allt förlagen satsa mer på att ta fram litteratur som är angelägen för målgruppen och väcker deras intresse.

Bild 6. Enkäten över finlandssvenskarnas läsvanor besvarades på webben av 1 456 personer i augusti-september 2017. På bilden illustreras respondenternas fördelning enligt kön, ålder, region och hur ofta de läser böcker.

Bland prosagenrerna läste respondenterna helst romaner och noveller (82 %), verklighetsbaserade berättelser (63 %) samt deckare, thrillers och skräckromaner (60 %). En tredjedel av respondenterna angav att de läste science fiction och fantasy samt ”chick lit”, underhållnings- och kärleksromaner. Dessutom lyfte en del läsare fram essäer, biografier, dramatik, dystopier, young adult-böcker m.m. som egna kategorier.

Hur viktig är den finlandssvenska boken för läsarna?

Man kan konstatera att de som svarade på enkäten är förhållandevis bekanta med finlandssvensk litteratur. Tre fjärdedelar av respondenterna läser böcker av finlandssvenska författare ”ofta” eller ”ibland” (bild 7).

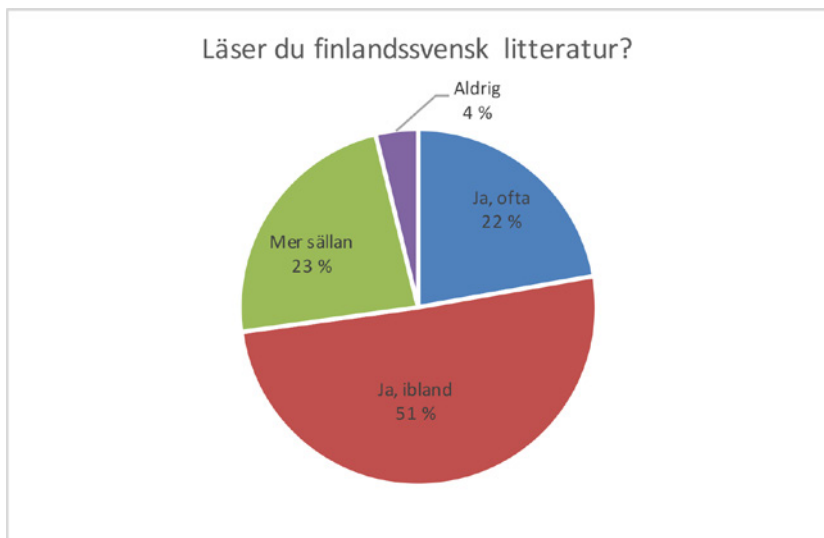
Det förefaller som om många respondenter har ett rätt så starkt emotionellt förhållande till den finlandssvenska litteraturen. Över hälften av respondenterna ansåg den finlandssvenska litteraturen vara viktig eller mycket viktig för dem (bild 8). En tredjedel förhöll sig mer neutral till den finlandssvenska litteraturen och knappt 15 % tyckte att den inte är särskilt viktig.

På den öppna frågan om varför den finlandssvenska litteraturen är viktig gav många liknande svar: hög igenkänningsfaktor med teman och miljöer som är bekanta, förankring i den egna historien och det egna språket, en verklighet och en kultur som upplevs som nära. Den egna identiteten lyftes fram som viktig, liksom känslan av gemenskap och samhörighet som finlandssvensk litteratur kan ge.

Det finlandssvenska språket är annorlunda än det rikssvenska, och det är mycket mer bekant att läsa på sitt eget modersmål. Det är också trevligt att läsa om ställen jag känner till, och om min egen kultur, som inte egentligen finns återgiven på många andra ställen. Det känns trevligt att känna igen sig ibland.

Svar ur enkäten ”Boken och jag”

Bild 7. Respondenterna känner till finlandssvensk litteratur tämligen väl (N=1 456).

För finlandssvenskar som bor utanför de svenskspråkiga regionerna i Finland utgör den finlandssvenska litteraturen också en viktig länk till det finlandssvenska.

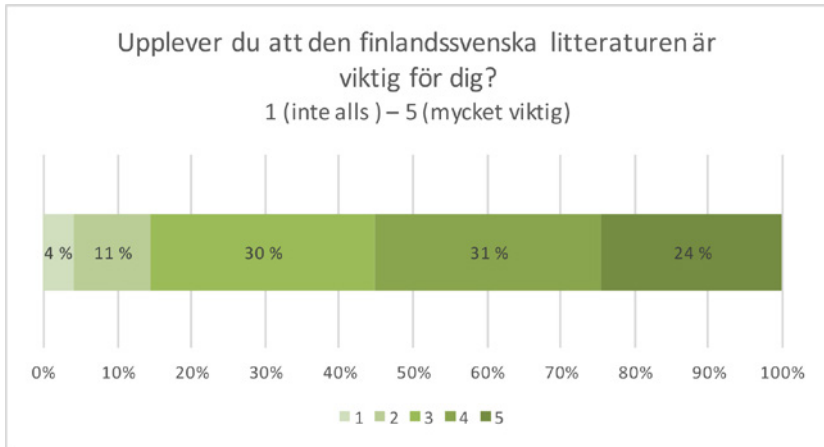
De som inte såg den finlandssvenska litteraturen som så viktig för dem anger orsaker som att de inte upplever att den finlandssvenska litteraturen håller tillräckligt hög litterär kvalitet, att språket kan kännas styvt eller klumpigt eller att litteraturen är ointressant för dem.

*Jag upplever ofta sverigesvensk litteratur som bättre än finlandssvensk.
Finlandssvensk litteratur är ofta skriven med en negativ klang. Man blir gladare och utvecklar språket mer av sverigesvensk litteratur.*

Svar ur enkäten "Boken och jag"

Många framhöll också att bokens kvalitet och innehåll är det som avgör om man väljer att läsa en bok, inte varifrån författaren kommer. I enkäten svarade en dryg tredjedel att det inte spelar någon roll över-

Bild 8. Många av dem som svarade på enkäten ”Boken och jag” upplever att den finlandssvenska litteraturen viktig är viktig för dem (N=1 456).

huvudtaget om boken är skriven av en finlandssvensk författare. För majoriteten hade finlandssvenskheten en viss betydelse, och för 11 % var det av stor betydelse att boken är finlandssvensk (bild 9).

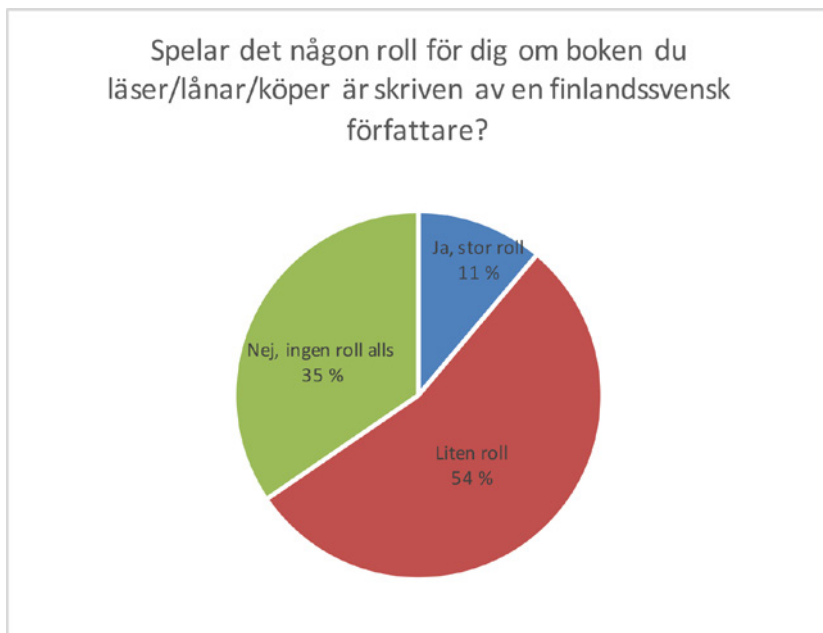
Det är litteraturen som ”bär” det svenska språket i Finland. Att vi har så många goda författare som intresserar också sverigesvenskar och finner gör oss synliga och viktiga.

Svar ur enkäten ”Boken och jag”

Om man gör en jämförelse mellan enkätsvaren från de finlandssvenska gymnasisterna och enkätsvaren från den läsande allmänheten kan man göra några intressanta iakttagelser vad beträffar inställningen till den finlandssvenska litteraturen.

På frågan om den finlandssvenska litteraturens betydelse svarade en stor del av båda grupperna att de såg den finlandssvenska litteraturen som viktig eller till och med mycket viktig. Grundinställningen är med andra ord positiv och man upplever en stark loja-

Bild 9. Att litteraturen är finlandssvensk spelar varierande stor roll för dem som besvarade enkäten (N=1456).

litet gentemot litteraturen som en del av ens kulturella identitet. I framtiden gäller det framför allt att se till att den finlandssvenska litteraturen är angelägen och intressant för läsarna, för såväl yngre som äldre läsare.

Finlandssvensk litteratur är viktig först och främst för att utveckla finlandssvenskan i skrift, men också för att utveckla och stärka den finlandssvenska identiteten, förstå det finlandssvenska samhället, utvecklingen och historien, det är intressant att läsa "närproducerad"/lokal litteratur för att man som läsare kan känna igen miljöer och erfarenheter. Det är viktigt att det finns en finlandssvensk intellektuell miljö.

Svar ur enkäten "Boken och jag"

Många respondenter har ett rätt så starkt emotionellt förhållande till den finlandssvenska litteraturen. Över hälften av respondenterna ansåg den finlandssvenska litteraturen vara viktig eller mycket viktig för dem.

Den digitala bokmarknaden: e-böcker och ljudböcker

På senare tid har den digitala boken varit ett hett samtalsämne, inte minst i bokbranschen. Om vi får tro svaren i enkäterna har varken e-boken eller ljudboken slagit igenom på allvar hos de finlandssvenska läsarna än. Däremot finns det ett visst intresse för den digitala boken, också vad beträffar den finlandssvenska litteraturen. Bild 10 ger en överskådlig bild av intresset bland gymnasieeleverna jämfört med den läsande allmänheten.

Den snabba tekniska utvecklingen har gjort det lättare och smidigare för läsarna och lyssnarna att ta till sig den digitala boken, och för förlagens del har det givetvis också blivit tekniskt enklare och smidigare att producera e-böcker liksom ljudböcker. Enklare, men inte nödvändigtvis billigare.

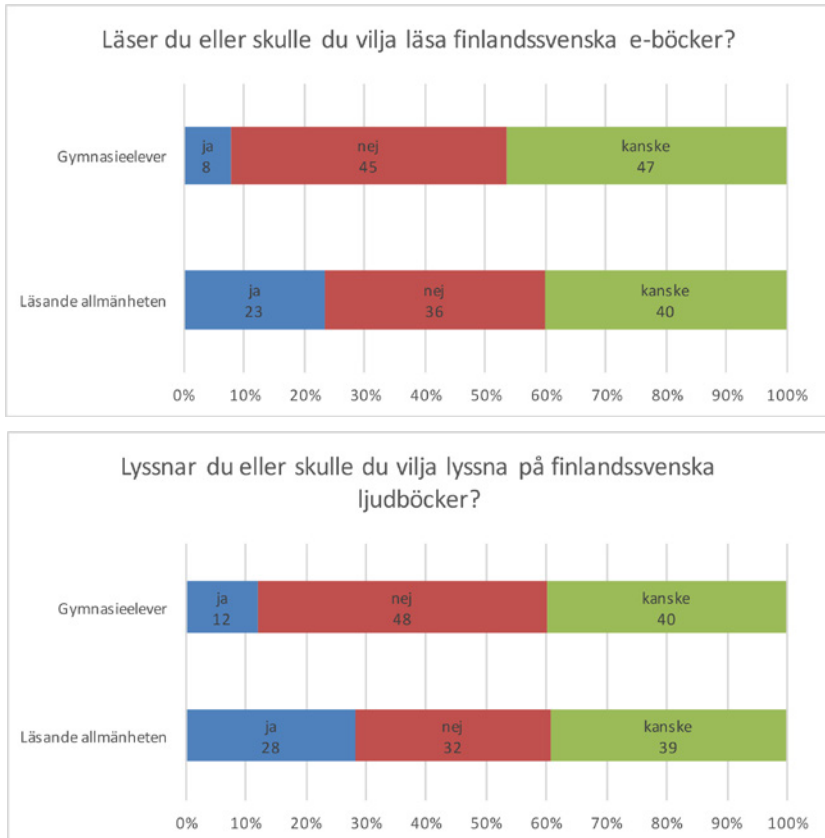
I Sverige växer sig den digitala bokmarknaden allt starkare. I synnerhet försäljningen av digitala ljudböcker via abonnemangstjänster är en växande marknad. Statistik från Svenska Förläggareföreningen visar att det svenska e-bokbeståndet blir större och bredare år för år. Framför allt inom kategorin skönlitteratur har ökningen varit markant för såväl backlistutgivning som utgivning av nya titlar i digitalt format.

Samtidigt som den digitala bokmarknaden ökar i volym växer oron inom förlagsbranschen för allt sämre ekonomiska villkor för såväl författare som förlag.

På den finländska bokmarknaden finns i dag ett flertal kommersiella aktörer som också har finlandssvenska digitala boktitlar i sitt utbud, bland dem Elisa kirja, Storytel och BookBeat. Men den finlandssvenska marknaden är liten: "I och med att vi har en så begränsad marknad på svenska i Finland och Sverige så upplever jag inte att det är vår uppgift att gå i bräsch för ljudböckerna. Vi följer med och ser vad som händer men det är ingen vits för oss att vara innovatörerna. Våra innovationer är alltid vår finlandssvenska litteratur" konstaterade Anna Friman, litterär chef på Schildts & Söderströms förlag, i en intervju för Svenska Yle hösten 2017.

Bild 10. Varken e-boken eller ljudboken har slagit igenom på allvar hos de finlandssvenska läsarna än enligt enkäterna för gymnasieeleverna (N=903) och den läsande allmänheten (N=1456). Men ett visst intresse finns för båda formaten.

Om man jämför med den svenska och den finska bokmarknaden har den finlandssvenska e-boken inte riktigt hittat sin plats och försäljningen är minimal. Däremot upplever man på förlagshåll att det finns ett sug efter finlandssvenska ljudböcker. Den finlandssvenska ljudboksproduktionen har inte riktigt kommit igång än, men om man får tro svaren i enkäten finns det lika stort intresse för den finlandssvenska ljudboken som för e-boken. Det finns alltså mark-

nadspotential för både ljudboken och e-boken.

Hur ser då framtiden ut för den digitala finlandssvenska boken? När kan en ljudbok bära sig ekonomiskt? Men vilka författare och vilka genrer lönar det sig att lansera som ljudböcker? Efterfrågan för en finlandssvensk ljudbok är rätt liten, även om trenden visar att den kommer att växa sig starkare under de närmaste åren. Tills vidare förhåller sig de finlandssvenska förlagen lätt avvaktande till ljudboken, samtidigt som man inser att man så småningom kommer att tvingas ta steget ut också på den marknaden.

Ökad utlåning av svenska böcker på biblioteken

Finländarna är internationellt sett aktiva biblioteksanvändare. Enligt utredningen "Bibliotekens ekonomiska effekter" (2017) av Vesa Kokkonen når de allmänna biblioteken två tredjedelar av befolkningen och hela 97 % av barn och unga i åldern 10–14. Årligen lånar biblioteken ut drygt 67 miljoner böcker, jämfört med handeln som säljer ungefär 19 miljoner böcker.

Men både utlåningen och de fysiska besöken har sjunkit såväl på de allmänna biblioteken som på de vetenskapliga specialbiblioteken enligt en undersökning gjord av Statistikcentralen år 2011.

Positivt är att man kan lägga märke till en ökad utlåning av svenskspråkig litteratur i de finländska biblioteken under de senaste sju åren. Enligt statistiken för de allmänna biblioteken i Finland lånades 2,7 miljoner svenskspråkiga titlar under bottenåret 2010, och därefter har antalet lån ökat i jämn takt fram till år 2016 när lånen var uppe i nästan 3 miljoner.

E-böcker och ljudböcker finns också tillgängliga för lån via allmänna bibliotek, och utlåningen av digitala böcker har ökat stadigt under de senaste åren. Som ett exempel ökade utlåningen av digitala böcker på Helsingforsbiblioteken med 37 % år 2016. I lånestatistiken görs ingen åtskillnad mellan rikssvensk och finlandssvensk litteratur.

Om vi får tro svaren i enkäterna har varken e-boken eller ljudboken slagit igenom på allvar hos de finlandssvenska läsarna än. Däremot finns det ett visst intresse för den digitala boken, också vad beträffar den finlandssvenska litteraturen.

För att få reda på i hur hög omfattning finlandssvenska böcker lånas på biblioteket ställde jag också en fråga om läsarnas lånevanor i enkäten till den läsande allmänheten. Enligt enkätsvaren var det bara en tiondel av de närmare 1 500 respondenterna som ofta lånar böcker av finlandssvenska författare på biblioteket, medan 45 % svarade att de gör det ibland och nästan hälften att de sällan eller aldrig lånar finlandssvenska böcker.

Den finlandssvenska boken – var köper vi den?

Hur står sig den finlandssvenska boken i konkurrensen från den rikssvenska, engelskspråkiga eller finska boken när vi fattar våra köpbeslut? Härnäst ska vi ta en titt på våra köpvanor och vårt köpbeteende beträffande boken och då framför allt den finlandssvenska boken.

År 1900 fanns det 56 bokhandlar i Finland, och år 1939 uppgick bokhandlarnas antal till 478. I mitten av 1960-talet fanns det uppskattningsvis närmare 800 bokhandlar runtom i vårt land, men därefter har antalet bokhandlar minskat stadigt. År 2004 verkade 360 bokhandlar i Finland, och enligt uppgifter från Statistikcentralen uppgick antalet bokhandlar år 2015 till 164. I denna statistik räknas bokhandelskedjorna som ett stycke. Omkring 57 % av Finlands kommuner saknar bokhandel. De flesta kommuner utan bokhandel finns i Egentliga Finland och i Norra Österbotten.

I de svenskspråkiga områdena finns det i dag utöver bokhandelskedjornas butiker 13 privatägda bokhandlar.

Där de lokala bokhandlarna tappar terräng kan man se ett uppsving hos nätbokhandlarna och i stormarknaderna och livsmedelsaffärerna. Exakta siffror är svåra att få fram, men en stark aktör på marknaden som Adlibris har under de senaste två åren ökat sin försäljning med över 30 %. År 2014 uppgick bokförsäljningen i stormarknader och livsmedelsaffärer till 23 % och de traditionella bokhandlarna samt nätbokhandlarna stod för 33 % av försäljningen.

Resten av försäljningen skedde från förlagen till kommunernas bibliotek och grundskolor samt till bokklubbar. En del av försäljningen skedde också via förlagens direktförsäljning.

Tillgängligheten och synligheten för boken är viktig. Om det är långt till närmaste bokhandel, eller om utbudet inte tillfredsställer en, är steget kort till att handla på annat håll. Priskonkurrensen från nätbokhandeln bidrar också till att bokhandeln i allt högre grad blivit ett skyltfönster.

Det finns nya initiativ för att öka tillgängligheten för den finlandssvenska boken i huvudstadsregionen. Under hösten 2017 har t.ex. informations- och kulturcentret Luckan tillsammans med representanter för olika förlag lagt fram en plan för att etablera en utvidgad bokhandel i sina lokaler i Helsingfors med särskild fokus på finlandssvenska böcker. Avsikten är att erbjuda de svenskspråkiga i huvudstadsregionen ett brett sortiment.

Att de som svarade på enkäten också hör till dem som köper böcker bekräftades av svaren i enkäten. Hela 84 % uppgav att de köper böcker ofta eller ibland, och nästan 40 % gör det ofta (bild 11).

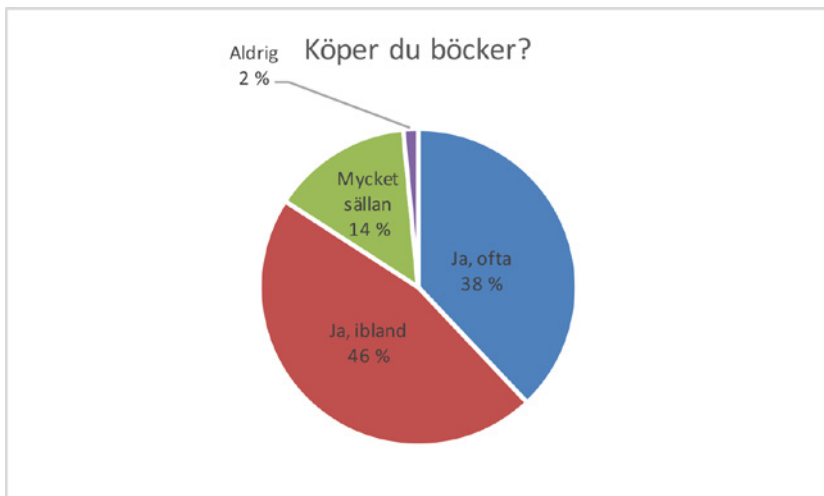
De flesta köper böcker i bokhandeln (76 %) eller i nätbokhandeln (71 %), medan nära hälften köper böcker på antikvariat (44 %) och en del hittar böcker på stormarknader eller i dagligvaruhandeln (7 %). En del svarade också att de köper böcker på bokmässor, flygplatser, direkt från författare och på olika nätforum.

Hur står sig den finlandssvenska boken i konkurrensen med rikssvenska och finska böcker och böcker på andra språk vad beträffar vårt köp beteende? Svaren illustreras bild 12.

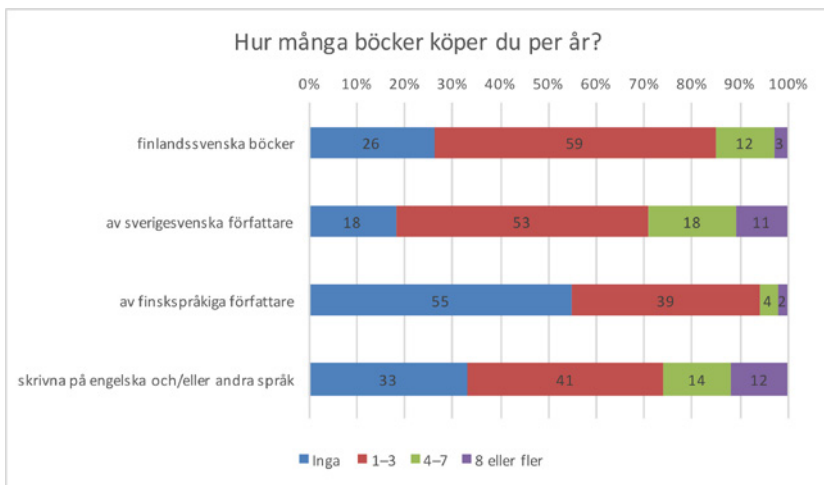
Då det gäller finlandssvenska böcker uppskattar över hälften av respondenterna att de köper 1–3 finlandssvenska böcker/år. Oftare än så köper 15 % av de som svarat. En dryg fjärdedel uppgav dock att de inte köper finlandssvenska böcker överhuvudtaget.

Eftersom det rent språkligt inte finns något hinder för en finlandssvensk att läsa böcker av rikssvenska författare är det intressant att se den rikssvenska bokens roll i sammanhanget. En

Bild 11. Hur ofta respondenterna i enkäten för den läsande allmänheten köper böcker (N=1456).

Bild 12. Hur ofta den läsande allmänheten i enkäten köper finlandssvenska och andra böcker (N=1456).

annan fråga i enkäten visade att över hälften oftare läser böcker skrivna av rikssvenska än av finlandssvenska författare. En fjärdedel kunde inte säga om så var fallet, vilket kan tyda på att man kanske inte ens reflekterar över eller vet om författaren är riks- eller finlandssvensk.

Köpbeteendet stöder antagandet. Det verkar som om respondenterna i något högre grad köper fler böcker av rikssvenska författare än av finlandssvenska författare. Andelen som uppgav att de inte köper några finlandssvenska böcker är större än de som inte köper några böcker av rikssvenska författare. Över hälften av respondenterna uppgav dock att de köper 1–3 böcker årligen av såväl finlandssvenska som av rikssvenska författare (Bild 12).

Om man jämför med andelen finskspråkiga böcker är skillnaden markant: över hälften (55 %) uppgav att de inte överhuvudtaget köper böcker av finska författare, 39 % att de köper 1–3 finska böcker/år. Andelen som köper 4 eller fler böcker på finska per år var marginell.

Böcker på engelska och/eller andra språk är mer populära bland de finlandssvenska bokköparna än böcker på finska. Förutom i bokköp bevisas detta i enkäten i en fråga om man läser böcker på flera språk. Enkättagarna läste i första hand böcker på svenska (67 %), följt av engelska (15 %) och finska (6 %). Både gymnasisterna och den läsande allmänheten läser mer på engelska än på finska.

Vad gäller prisnivån på nyutkomna inbundna och häftade böcker generellt anser drygt hälften av respondenterna att priset är för högt och knappt hälften svarade att de skulle köpa fler böcker om priset var lägre.

På frågan om varför man köper finlandssvenska böcker svarar många med samma argument som varför man anser att det är viktigt med finlandssvensk litteratur, men flera respondenter lyfte fram frågan om solidaritet. Man vill helt enkelt understödja den finlandssvenska litteraturen och förlagsverksamheten rent konkret genom att köpa böcker av finlandssvenska författare.

Strömningstjänster och näthandeln allt mer populära

I sin analys av den finländska bokmarknaden under perioden 2011–2015 kunde Maria Antas konstatera att den totala omsättningen sjunkit från 276 miljoner till 232 miljoner. Den svenskspråkiga utgivningen hade dock nått en något starkare position i förhållande till landets totala bokutgivning, från 4,8 % år 2011 till 5,2 % år 2015.

I april 2017 publicerade Finlands förlagsförening sin statistik över bokförsäljningen år 2016. Av rapporten framgår att totalförsäljningen gått upp med 3 % jämfört med året innan, men detta beror framför allt på ökad försäljning av läromedel som anpassats till den nya läroplanen som trädde i kraft med början hösten 2016. Kräftgången för skönlitteraturens del fortsätter dessvärre. I den delårsrapport som Finlands förlagsförening sammanställt för försäljningen under första hälften av år 2017 kan man se en nedgång av den sammanlagda bokförsäljningen med -4,7 % jämfört med samma tidsperiod året innan.

Finlands förlagsförenings statistik gör ingen skillnad mellan finskspråkig och svenskspråkig bokutgivning. Uppgifter om upplagor och försäljning m.m. ingår i den nationella statistiken som helhet och är inte indelad enligt språkliga kriterier. Enligt statistiken för år 2016 kan man se att de finländska förlagen under de senaste åren har satsat stort på utgivningen av digitala verk. En del av dessa verk är givetvis digitala läromedel, men också försäljningen av digital skönlitteratur visar en uppåtgående kurva. Detta bekräftas också av halvårsrapporten för januari–juni 2017 där framför allt den nedladdningsbara ljudboken vinner terräng samtidigt som e-boken tappat något i popularitet.

Kirjakauppaliitto samlar för sin del in försäljningsstatistik från Adlibris, Akademiska bokhandeln, Info-bokkedjan samt Suomalainen kirjakauppa, och enligt deras statistik har försäljningen av böcker under årets första hälft varit livlig. Enligt bokhandelsstatistiken har försäljningen av skönlitteratur ökat med 13 % jämfört med år 2016, men allmänt sett beror den stora försäljningsökningen framför allt på ökad försäljning av läromedel. Statistiken från Kirjakauppaliitto visar en något sjunkande försäljning av barn- och ungdomsböcker: -1,5 % jämfört med

Positivt är att man kan lägga
märke till en ökad utlåning av
svenskspråkig litteratur i de
finländska biblioteken under
de senaste sju åren.

år 2016, då försäljningen å andra sidan hade ökat med 7,7 % från år 2015.

Om man ser på motsvarande siffror från Sverige kan man konstatera att Svenska Bokhandlareföreningens och Svenska Förläggareföreningens gemensamma statistik över den totala bokförsäljningen under det första halvåret 2017 visar en ökning av försäljningen med 4,5 % jämfört med samma tidsperiod föregående år. Uppgången förklaras framför allt med en stark försäljning hos de digitala abonnemangstjänsterna, som BookBeat, Nextory och Storytel, som totalt ökade med 55 % jämfört med samma period förra året. Det är framför allt ljudboken som fortsätter att öka i popularitet; enligt den färskaste statistiken är 90 % av de böcker som konsumeras via digitala abonnemangstjänster i dag ljudböcker.

I Sverige har även näthandeln ökat sin försäljning av böcker med 6,4 % under årets första hälft, samtidigt som den fysiska bokhandeln tappat i försäljning med 4,7 %. Ett stort trendbrott kan man se i dalande siffror för pocketboken: Svenska Bokhandlareföreningens och Svenska Förläggareföreningens statistik visar på en nedgång med 7,5 % jämfört med förra året och Kirjakauppaliittos statistik visar på en nedgång med 1,5 % för pocketboken i den finländska bokhandeln. Detta visar tydligt att det framför allt är pocketutgivningen som lider av folks förändrade läsvanor och läsbeteende.

Den finlandssvenska bokens väg till läsaren: nya satsningar

I Maria Antas Magma-undersökning från 2016 framgick att flera förlag efterlyste stöd för att skapa en gemensam digital plattform för den finlandssvenska bokutgivningen med direkt nätförsäljning som en möjlighet. Framför allt mindre aktörer har haft problem med att distribuera sina böcker eftersom de stora logistikföretagen inte anser det vara lönsamt att distribuera små volymer.

På seminariet ”Den finlandssvenska litteraturens framtid - strategier och strukturer” som arrangerades av Svenska kulturfonden och Intresseföreningen för finlandssvenska frilanskritiker i november 2016 tog man också fasta på vikten av en satsning på ett gemensamt

lager och/eller en distributör av finlandssvensk litteratur. Under hösten 2017 lanserar Vasabokhandlaren Anna-Lena Palomäki ”Boklund”, ett helhetskoncept som erbjuder tjänster och skräddarsydda lösningar riktade till små och medelstora förlag samt egenutgivare.

Den finlandssvenska bokens väg till den rikssvenska bokmarknaden och den rikssvenska läsaren är ett återkommande diskussionsämne inom förlags- och författarkretsar. I dagens läge utkommer en del finlandssvenska böcker i delupplaga på ett rikssvenskt samarbetsförlag, men strategin från förlagens sida handlar i allt högre grad om att försöka komma in på bokhandelsmarknaden i Sverige utan mellanhänder via direktdistribution.

”Boklund” kommer för sin del att erbjuda en omfattande nätbokhandel som riktar sig till kunder såväl i Finland som i Sverige, logistik och distributionsservice till återförsäljare och bibliotek mm både i Finland och utomlands.

Ett ökat intresse för den finlandssvenska boken?

Hösten 2017 gjorde Jonas Forth på Förlaget M en kartläggning av försäljningen av finlandssvenska böcker på Akademiska bokhandeln i Helsingfors genom att analysera bokhandelns topplistor över skönlitteratur, faktaböcker samt barn- och ungdomsböcker från 2014–2017.

Enligt undersökningen ser man med tydlighet att de finlandssvenska förlagen under senare år tagit allt större plats på bokhandelns topplistor inom alla genrer, även om de rikssvenska förlagen dominerar på pockettopplistan. Om man också beaktade de böcker som ligger strax under topplistorna skulle trenden enligt Forth vara ännu tydligare till fördel för de finlandssvenska förlagen.

Detta tyder på ett ökat intresse för finlandssvensk litteratur i olika genrer som enligt Forth framför allt beror på att förlagsfältet i Svenskfinland i dag är vitalt och diversifierat och att förlagen jobbar hårt för att “fånga upp de bästa talangerna, satsa på marknadsföringen och se över sina strategier”.

4. BOKEN BEHÖVER SIN FÖRFATTARE

Det finns en påtaglig oro för bokens framtid på det litterära fältet. Många är framför allt bekymrade över det sviktande intresset från läsarnas sida. Men om man ser till viljan att skriva har intresset för skrivarkurser bara ökat under senare år.

I dag erbjuder arbetar- och medborgarinstitut, bibliotek, privata aktörer, litteraturföreningar, samfund och utbildningsaktörer olika former av skrivartutbildningar under ledning av professionella handledare. Också olika litterära tävlingar som arrangeras av bl.a. Svenska folkskolans vänner, Svenska kulturfonden och förlagen lockar många deltagare. Förlagen vittnar för sin del om att det regelbundet flyter in en stor mängd manuskript för dem att ta ställning till.

Med andra ord finns det ett stort intresse för att skriva, och många har som målsättning att bli författare och att ge ut böcker, antingen på etablerade förlag eller via andra kanaler.

Det är något oroande att så många vill skriva men så få vill läsa. Det gäller förstås inte bara den finlandssvenska litteraturen.

Svar ur enkäten "Författare i Svenskfinland i dag"

Men hur ser verkligheten ut för de finlandssvenska författarna? Vilka strukturer stöder deras verksamhet och vilka ekonomiska förutsättningar finns det för litterärt skapande arbete i Svenskfinland i dag?

För de flesta konstutövare är det svårt att räkna med en regelbunden och månatlig inkomst på samma sätt som en förvärvsarbetare. Det gäller också i allra högsta grad författare som på olika sätt försöker skrapa ihop en rimlig utkomst för att kunna ägna sig åt skrivande verksamhet. Få författare har ekonomiska förutsättningar att fokusera helt och hållet på sitt författarskap; en del författare kan ägna sig åt att skriva på heltid periodvis medan de allra flesta

tingas arbeta med annat vid sidan av sitt författarskap.

År 2010 gjorde Suomen kirjailijaliitto tillsammans med Turun yliopisto en undersökning om författarnas ekonomiska ställning i Finland (Grönlund 2011). Av undersökningen framgår bl.a. att en författares medianinkomst för skönlitterärt arbete är 2 000 euro per år. Hälften av dem som deltog i undersökningen uppgav att de har andra arbetsåtaganden vid sidan av sitt författarskap. Undersökningen visar också att olika former av stipendier utgör en central del av författarnas inkomster. Stipendier och inkomster som specifikt anknyter till det litterära arbetet (som royaltier, biblioteksersättning, arvoden m.m.) bidrar till en medianinkomst på 9 745 euro/år.

Undersökningen om författarnas ekonomiska ställning i Finland omfattade inte författare som är medlemmar i Finlands svenska författareförening. Hur ser då den ekonomiska verkligheten ut för en finlandssvensk författare? Lever de finska och de finlandssvenska författarna i liknande verkligheter?

År 1993 lade Lena Långbacka och Benita Alanne fram varsin avhandling vid Åbo Akademi där avsikten var dels att ur sociologisk synvinkel se "hur författandets villkor objektivt men även subjektivt har förändrats" under tidsperioden 1920–1990, dels att försöka utreda de finlandssvenska författarnas arbetsvillkor med speciell tyngdvikt på de ekonomiska villkoren. Långbackas och Alannes undersökningar baserade sig i hög grad på enkät- och intervju-material som gjordes bland medlemmar i Finlands svenska författareförening år 1991. Benita Alannes enkät till medlemmarna i Finlands svenska författareförening var indelad i fem ämnesområden. Hon fokuserade på författarnas ekonomiska situation och olika praktiska frågor med anknytning till författaryrket.

Sedan dess har ingen systematisk undersökning gjorts om de finlandssvenska författarnas verksamhetsvillkor och ekonomiska förutsättningar att ägna sig åt litterär verksamhet.

För att få en aktuell bild av den finlandssvenska författarkårens

ekonomiska läge och möjligheter att verka som författare i Finland i dag sammanställde jag tillsammans med Finlands svenska författareförening en elektronisk enkät, ”Författare i Svenskfinland i dag”, som skickades till alla medlemmar med tillgång till e-post, dvs. 150 stycken. Då enkäten skickades ut hade Finlands svenska författareförening 188 medlemmar. 64 medlemmar svarade inom utsatt tid. Av dem som svarade var 37 kvinnor, 25 män och 2 ville inte ange kön.

Över hälften av de författare som besvarade enkäten var bosatta i huvudstadsregionen, medan en fjärdedel uppgav Österbotten som hemort. En knapp tiondel var bosatta i Åboland och lika många i övriga Nyland. Några av dem som svarade på enkäten var bosatta på Åland. En övervägande del av respondenterna var över 50 år: 40 % var 50–64 år och en lika stor andel var över 65 år. Bara två författare var under 35 år. De flesta hade gett ut minst ett litterärt verk under de senaste fem åren (84 %).

I Benita Alannes undersökning med uppgifter från år 1991 framgick att en femtedel i huvudsak ägnade sig åt sitt författarskap. I den gruppen ingick några som tack vare ett arbetsstipendium kunnat frigöra sig från yrkeslivet för att ägna sig åt skrivande på heltid. Här ingick också ett antal författare som uppnått pensionsåldern och som angav pensionen som inkomstkälla.

I min enkät från augusti–september 2017 hade andelen gått upp en aning: omkring 30 % av författarna uppgav att de skriver på heltid. En motsvarande andel var pensionärer. Andelen som ströjobbar eller regelbundet jobbar deltid vid sidan av skrivandet uppgick till 27 %. En tiondel av författarna uppgav att de har ett heltidsarbete vid sidan av skrivandet (bild 13).

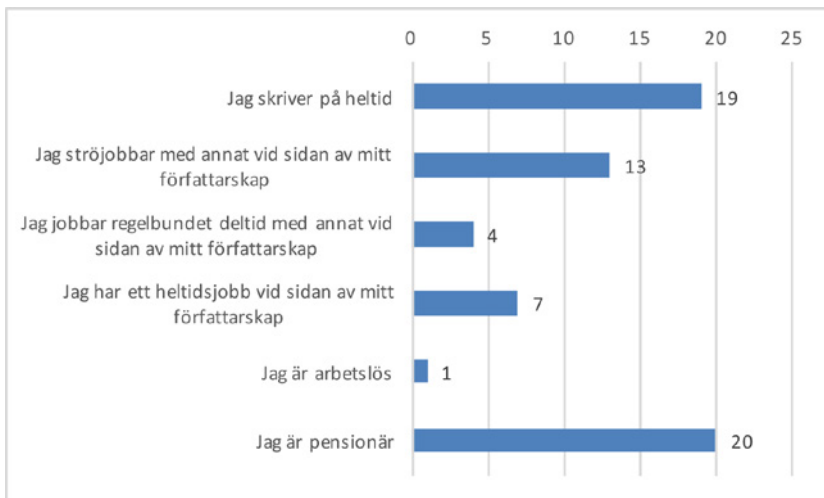
Som vi konstaterat tidigare är den finlandssvenska bokmarknaden förhållandevis liten. Upplagorna är i regel små och författarnas möjligheter till inkomster från själva bokutgivningen är begränsad. För att en författare ska kunna ägna sig åt skrivande på heltid eller deltid krävs en ekonomisk grund att stå på, och i många fall är författarna beroende av olika statliga och privata

De finlandssvenska förlagen har under senare år tagit allt större plats på bokhandelns topplistor inom alla genrer, även om de rikssvenska förlagen dominerar på pockettopplistan.

Bild 13. Arbetsituationen för de 64 författare som besvarade undersökningen.

stöd samt arbetsstipendier för att skapa ekonomisk stabilitet och kontinuitet i arbetet.

Centret för konstfrämjande (Taike), som lyder under Undervisnings- och kulturministeriet, och konstkommissioner på regional nivå, delar årligen ut stöd till författare i form av biblioteksunderstöd och konstnärstipendier. Enskilda konstutövare kan tilldelas stipendier vilkas omfattning varierar från ett halvår till fem år. Summan fastställs årligen av Centret för konstfrämjande, och fr.o.m. den 1 februari 2016 är stipendiet 1 692,45 euro i månaden skattefritt.

Vid sidan av konstnärstipendier kan en arbetsgrupp eller en enskild professionell konstutövare ansöka om projektstipendier för enskilda projekt. I anslutning till Centret för konstfrämjande verkar också Författarnas och översättarnas biblioteksstipendienämnd som varje år delar ut behovsprövade stipendier och bidrag till författare och översättare för skapande arbete.

Utöver statliga stipendier kan författare ansöka om ekonomiskt

stöd från olika privata finansieringskällor, som fonder, samfund och stiftelser. En del av dessa stöder kulturell verksamhet i hela Svenskfinland, bland dem Konstsamfundet, Svenska litteratursällskapet, Svenska kulturfonden, Aktiastiftelserna och Sparbanksstiftelserna, Oskar Öflunds stiftelse och Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse. Andra har en tydlig regional förankring (t.ex. Svensk-Österbottniska samfundet rf, Svenska Österbottens litteraturförening rf, Olof och Siri Granholms stiftelse, Ålands kulturstiftelse och Svenska kulturfondens regionala fonder). Vid sidan av Centret för konstfrämjande beviljar Svenska kulturfonden arbetsstipendier på 1–3 år på basis av ansökan, och summan är då 24 000 euro per år.

Författare som ägnar sig åt att skriva facklitteratur och/eller läromedel kan för sin del söka stipendier och ekonomiskt bidrag från bl.a. Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse, Finlands facklitterära författare rf, Svenska kulturfonden och Stiftelsen Finlandssvensk Bokkultur. En finlandssvensk författare kan givetvis också söka stipendier och bidrag från olika finska och nordiska stiftelser för sin litterära verksamhet.

I min färskta enkät framgår att 87 % av författarna erhållit någon form av stipendium under de senaste fem åren. Av dessa angav hälften att de tilldelats ett statligt stipendium, medan tre fjärdedelar erhållit stipendium från en finlandssvensk fond, stiftelse eller förening. Drygt 10 % uppgav att de tilldelats stipendier av en rikssvensk fond, stiftelse eller förening, medan bara ett fåtal angav att de fått stipendier av en finsk fond, stiftelse eller förening. Några författare uppgav att de under denna tidsperiod erhållit extra konstnärspension eller konstnärspension. Storleken på stipendierna från privata finansiärer (stiftelser, fonder och föreningar) varierar. Närmare hälften av författarna i enkäten hade under de senaste fem åren tilldelats 8 000 euro eller mer i stipendier. Resten hade fått stipendier på 1 000–7 000 euro.

Den litterära verksamheten är lukrativ för väldigt få författare.

I enkäten ombads författarna uppskatta sin genomsnittliga årsinkomst från sin litterära verksamhet, dvs. royaltyer och honorar, bibliotekersättningar, arvoden för medverkan i litterära evenemang, arvoden för texter i tidningar/tidskrifter/webb, framträdanden i radio/tv osv. Hit räknas alltså inte eventuella stipendier, priser eller löneinkomster för utomlitterär verksamhet. Över hälften uppskattade att årsinkomsten från den litterära verksamheten understiger 1 000 euro. Bara 16 % uppgav att inkomsterna från den litterära verksamheten överstiger 8 000 euro.

En författares ekonomiska situation kan variera kraftigt från år till år beroende på om hen fått stipendier, priser eller ekonomiska bidrag för den litterära verksamheten. En del finlandssvenska författare utkommer också i översättning till andra språk och får därmed in pengar för avtal och royaltyer den vägen. Det är dock ytterst ovanligt att en finlandssvensk författare kan leva enbart på royaltyer och inkomster från bokförsäljningen. Det kan också vara svårt att klara sig bara på olika former av stipendier.

Sanasto är en riksomfattande upphovsrättsorganisation som bevakar upphovsmännens rättigheter och sedan mars 2010 fördelar man utlåningsersättningar för bibliotekslån samt ersättning för användning av litterära verk i radio och tv till författare, översättare och redaktörer. På frågan om hur stor författarna uppskattar att deras årliga inkomst är för den bibliotekersättning som utbetalas via Sanasto meddelade knappt hälften att ersättningen underskred 50 euro på årsbasis. Endast en dryg tiondel uppgav att de erhåller mellan 500 och 1 000 euro om året från Sanasto.

I enkäten uppgav 20 författare att de är pensionärer. Av dessa angav 12 att de beviljats konstnärspension med full pension, medan en beviljats konstnärspension med delpension.

Förutom stöd i form av pengar och resebidrag kan författare ansöka om aktivitetsbidrag och vistelsestipendier från olika instanser, såsom Svenska kulturfonden, Centret för konstfrämjande, Finlands svenska författareförening, Kirjallisuuden edistämiskeskus (KIDE),

**Det är något oroande att
så många vill skriva men
så få vill läsa. Det gäller
förstås inte bara den fin-
landssvenska litteraturen.**

Svar ur enkäten "Författare i
Svenskfinland i dag"

Letterstedtska föreningen och Hanaholmen som administrerar fyra nordiska fonder.

För att kunna ansöka om medlemskap i Finlands svenska författareförening bör man ha gett ut två originalverk av litterärt värde på svenska. Det finns en allmän uppfattning om att det framför allt är etablerade författare som beviljas stipendier, och vid ansökan om bidrag och stipendier är ett medlemskap i FSF givetvis en merit.

I höstas meddelade Svenska folkskolans vänner att de instiftar ett vistelsestipendium för författare på Nordens folkhögskola Biskops Arnö i Sverige. Den sökande måste vara finländsk medborgare, skriva skönlitteratur på svenska och ha gett ut 1–3 böcker. Också de som vunnit första pris i SFV:s litterära tävlingar, dvs. Arvid Mörnetävlingen och Solveig von Schoultz-tävlingen, erbjuds en kortkurs i skrivande på Biskops Arnö.

I enkäten ställde jag också en fråga om författarnas konkreta arbetsplats för att få en bild av hur många som har möjlighet att rent konkret arbeta utanför hemmet och hur många som ägnar sig åt sitt skrivarbete i hemmet. Enkäten visade att bara 17 % har ett separat arbetsrum utanför hemmet. Resten arbetar hemma eller på olika ställen.

Nämnas kan att Svenska litteratursällskapet har två fastigheter som författare kan ansöka om att få bo i, nämligen Diktarhuset i Borgå och Abrahamsgården i Vörå. Finlands svenska författareförening ansvarar för Villa Biaudet i Lovisa samt en lägenhet i Vasa som författare kan anhålla om att få bo i under viss tid.

I enkäten fick författarna också svara på om de upplever att deras ekonomiska situation är bättre i dag än för fem år sedan och i det stora hela är läget oförändrat: Över hälften upplevde att deras ekonomiska situation var ungefär på samma nivå. En femtedel av författarna uppskattar att deras ekonomiska situation är bättre i dag än för fem år sedan, medan en fjärdedel anser att deras ekonomiska situation i dag jämfört med för fem år sedan är sämre.

Litteraturprisernas förlovade land?

Det sägs ofta att Finland är de litterära prisernas förlovade land, och också finlandssvenska författare har potentiella möjligheter att tilldelas olika slags priser både inom det egna landets gränser och i övriga Norden.

Statens litteraturkommission delar ut statspriset för litteratur som erkänsla för förtjänstfullt arbete. Årligen delar också privata fonder och stiftelser såsom Svenska litteratursällskapet, Svenska kulturfonden samt Letterstedtska föreningen ut priser till finlandssvenska författare. Det finns också ett antal andra priser som specifikt är riktade till den finlandssvenska författarkåren, bl.a. Choraeuspriset, Svenska Yles litteraturpris och Vanessapriset, liksom priser som administreras av Finlands svenska författareförening.

Därutöver kan man räkna upp en del andra litteraturpriser som en finlandssvensk författare kan tilldelas. Till de mest betydelsefulla priserna rent ekonomiskt hör Finlandiapriset och det svenska Augustipriset som båda delas ut i tre kategorier. Yles lyrikpris Den dansande björnen, Runebergspriset och Runeberg junior-priset och Helmet-bibliotekens pris har också under årens lopp tilldelats finlandssvenska författare. Finlands facklitterära författare rf delar också årligen ut ett antal priser till facklitteratur- och läromedelsförfattare. Då och då arrangerar olika förlag också litterära pristävlingar med ett specifikt tema där etablerade författare också kan delta. Oftast renderar de premierade manuskripten författaren en penningssumma samt ett bokkontrakt.

Förutom dessa finns ett tiotal olika litterära priser både i Finland och i Sverige som genom åren tillfallit finlandssvenska författare. Bland de viktigaste kan nämnas Svenska Akademiens nordiska pris, Svenska Akademiens Finlandspris, Svenska Akademiens stora pris, Längmanska fondens författarpriser till Finland samt Sveriges Radios romanpris och lyrikpris. Vi ska inte heller glömma bort Nordiska rådets litteraturpris och barn- och ungdomslittera-

turpris. Nordiska rådets litteraturpris har tilldelats flera finlandssvenska författare.

Av de författare som svarade på min enkät hade 61 % erhållit minst ett litterärt pris under de senaste fem åren (2012–2017). De som tilldelats någon form av pris under de senaste fem åren uppgav i 69 % av fallen att prissumman överstigit 8 000 euro. Rent allmänt kan vi konstatera att litterära priser är en viktig del av författarnas inkomster, även om en enskild författare givetvis inte kan räkna med att tilldelas något pris.

I sin pamflett kastade Maria Antas fram idén om ett finlandssvenskt litteraturpris med nomineringar och vidhängande evenemang på olika orter i Svenskfinland för att skapa synlighet ”för oväntade och ännu okända böcker och författarskap”. Frågan är om det finns ett behov av eller en nisch för ytterligare ett årligen återkommande allmänt finlandssvenskt litteraturpris vid sidan av Svenska Yles litteraturpris. Kanske det vore värt att istället försöka skapa större uppmärksamhet kring till exempel Svenska Yles litteraturpris och den prisbelönta författaren?

Författarna om framtiden

Hur ser författarna på framtiden för den finlandssvenska litteraturen? I enkäten var rösterna spridda mellan dem som är rätt pessimistiska och dem som är förhållandevis optimistiska.

De positiva rösterna talar om en stark och livskraftig litteratur med många förlag och stark återväxt med många debutanter. Man lyfter också fram bredden på fältet och framhåller diversiteten i litterära stilar och genrer.

De mer pessimistiska rösterna oroar sig för de försämrade villkoren för boken, såsom läsarbortfall, minskade resurser på förlagen som inverkar negativt på böckernas kvalitet, och ekonomiskt ansträngda tider som begränsar rummet för litteraturkritik i våra massmedier.

Den finlandssvenska litteraturen präglas av likriktning och en allt mer provinsial hållning. Med få undantag publiceras halvdana och illa redigerade böcker för en ointresserad publik.

Svar ur enkäten ”Författare i Svenskfinland i dag”

Författarna efterlyser synliga, långsiktiga och riktade satsningar på den finlandssvenska litteraturen, som t.ex. satsningar på barn- och ungdomslitteraturen. De önskar också större satsningar och hjälp för att nå ut till en internationell bokmarknad. De framhåller vikten av ekonomiskt stöd från såväl statliga som privata finansiärer för att stödja författare som skriver litteratur för en rätt begränsad marknad. För att citera en författarröst:

Den finlandssvenska litteraturen är en minoritetslitteratur som inte kan fungera på marknadsvillkor. Om de finlandssvenska institutionerna inte har kulturvilja kommer den att dö. Till ekosystemet som krävs för att den ska leva hör också massmedierna – kritik, kulturjournalistik. Systemet är sårbart så länge förståelsen för detta är bristfällig.

Svar ur enkäten ”Författare i Svenskfinland i dag”

5. BOKEN BEHÖVER UPPMÄRKSAMHET

Hur når förlagen bäst ut till läsarna, låntagarna och bokköparna med information om aktuella böcker? Svaren i enkäterna visar att djungeltelefonen och sociala medier växer i betydelse. Det har skett en tydlig förskjutning från traditionella massmedier mot sociala medier och webben i största allmänhet (bild 14).

För den äldre läsekretsen är tidningar och tidskrifter samt radio och tv fortsättningsvis centrala informationskällor. Tips på intressanta böcker får man också i omfattande grad från vänner och bekanta. Sociala medier, webben, bloggar, vloggar och podcaster växer sig dock allt starkare som informationskanaler – det ser vi i svaren från såväl gymnasieeleverna som från den läsande allmänheten. 66 % av respondenterna i läsarenkäten fick information om intressanta böcker via sociala medier.

Det rent konkreta mötet med boken spelar också en stor roll: bokhandeln, biblioteket, bokmässor och andra litterära evenemang upplevs som viktiga ställen för lästips.

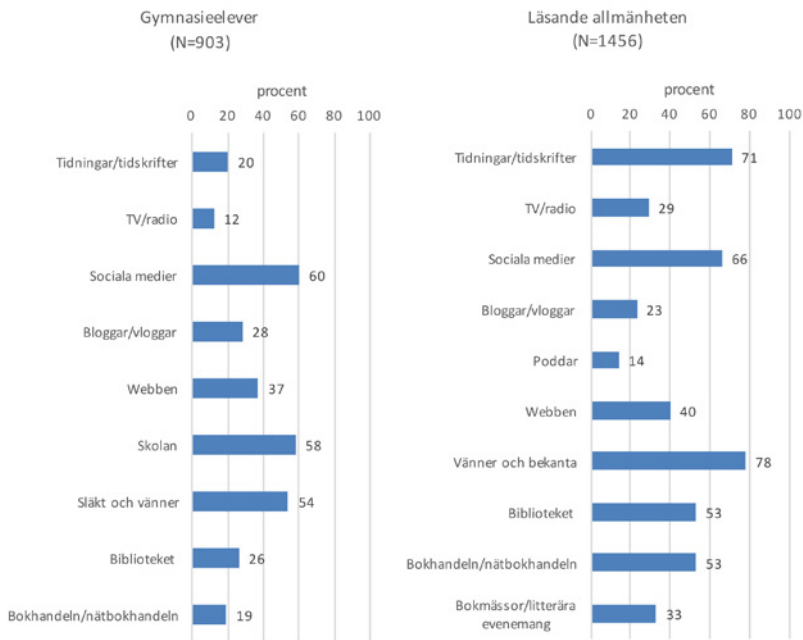
I övrigt lyfter man fram bokcirklar och litterära föreningar, förlagskataloger och förlagens webbplatser samt strömningstjänster på nätet som bra källor att hitta information om litteratur som intresserar en.

Aktiv marknadsföring av central betydelse

Ett behändigt sätt att få information om och överblick över den samlade finlandssvenska litteraturutgivningen är den finlandssvenska Bokkatalogen som årligen ges ut under senhösten och också är tillgänglig på webben i e-format. I bokkatalogen kan etablerade förlag, föreningar och samfund liksom egenutgivare annonsera. Sedan mitten av 1990-talet ingår också en sammanställning över de finlandssvenska tidskrifterna i katalogen. Bokkatalogen finansieras av

Bild 14. Var får du lästips? Svar från enkäterna för gymnasieelever och den läsande allmänheten. Respondenterna kunde kryssa för flera alternativ.

Svenska kulturfonden och Föreningen Konstsamfundet.

I undersökningen *Den finlandssvenska boken åren 2011 och 2015 – försäljning och utlåning* föreslog Maria Antas att den finlandssvenska bokkatalogen borde utkomma i tid för bokmässan i Göteborg som arrangeras i slutet av september. Detta framför allt för att stödja de mindre förlagsaktörerna i Svenskfinland som inte har råd att själva delta i mässan. På detta sätt skulle i alla fall informationen om deras böcker nå en potentiell bredare läsekrets på andra sidan Bottenviken.

För de finlandssvenska förlagen förblir det viktigt att nyutgivna böcker och aktuella författare uppmärksammas i dagstidningar, tidskrifter och etermedier. Det blir dock allt viktigare att böckerna och författarna hittar fram till läsarna via olika riktade

marknadsföringskampanjer, via sociala medier, webben, bloggar, vloggar och podcaster. De finlandssvenska förlagen är i varierande grad aktiva på sociala medier. De två största förlagen, Schildts & Söderströms förlag och Förlaget M, för en aktiv dialog med sina kunder och läsare via sociala medier som Facebook, Instagram och Youtube.

Såväl Schildts & Söderströms förlag som Förlaget M har också idkat samarbete med proffsläsare och kritiker kring olika läsodcaster. Från och med våren 2017 producerar Förlaget M en egen podcast där man samtalar med säsongens aktuella författare.

Det finns ett tydligt sug bland läsare att se och höra författare tala om sina texter, och under senare år har det skett ett märkbart uppsving i antalet litterära evenemang som bokmässor, litteraturfestivaler, happenings och publika samtal om och kring böcker runtom i Svenskfinland. Under årens lopp har man då och då tagit upp frågan om ett Litteraturhus som en samlande mötesplats kring den samtida litteraturen. Många upplever att fältet är splittrat på många olika aktörer och att det borde finnas en konkret punkt där man kunde mötas kring och verka för den finlandssvenska litteraturen i form av bl.a. författarpresentationer, diskussioner, föredrag, utställningar och utbildningsseminarier av olika slag.

Författarna förväntas allt oftare delta i marknadsföringen av sina verk på olika sätt. Detta har framkommit i mina diskussioner med ett antal finlandssvenska förlag. De flesta utgår ifrån att författarna ska ställa upp på intervjuer och medverka i olika massmedier, uppträda på litterära evenemang och vara aktiva på sociala medier. I en del fall förväntas man också rent konkret sälja sin bok. Att författarna förutsätts ta ett aktivare grepp om lanseringen av boken bekräftas också av enkäten till författarna. På frågan om författarna upplever att de ägnat mer tid åt marknadsföring av sina böcker under den senaste femårsperioden än tidigare svarade 36 % ja, 14 % kanske, medan hälften svarade nej.

Sett i relation till många andra språkminoriteter i Europa ges det ut en hel del böcker i Svenskfinland. Tyvärr minskar antalet utgivna titlar dock stadigt, vilket på sikt är oroväckande. Det jag upplever som en brist är att satsningarna på marknadsföring av finlandssvenska böcker är alltför små. Vidare finns risken att de små upplagorna och författarnas osäkra ekonomi gör att potentiella goda författare satsar på mer lukrativa sysslor än att skriva böcker. På så sätt missar vi den typen av litteratur som uppstår på större marknader när proffs på olika områden (jurister, poliser, tjänstemän) skriver litteratur först vid sidan om och så småningom övergår till den litterära banan, såsom Jens Lapidus.

Svar ur enkäten ”Författare i Svenskfinland i dag”

Boken behöver sin kritiker

År 2016 publicerade Wivan Nygård-Fagerudd och Mikael Kosk en Magma-pamflett där de drog upp ett antal riktlinjer för en livskraftig och mångskiftande kulturpolitik på svenska i Finland. Skribenterna efterlyste bl.a. en utredning av möjligheterna att stärka och stimulera litteratur som skrivs på svenska i Finland och förlag som ger ut böcker på svenska. Man poängterade också vikten av att stärka den finlandssvenska litteraturens synlighet så att den inte hamnar i skuggan av rikssvensk litteratur. Blickarna riktades mot Undervisnings- och kulturministeriet, Centret för konstfrämjande samt fonder och finansörer i den tredje sektorn.

I pamfletten lyfter Nygård-Fagerudd och Kosk alldeles speciellt fram mediernas roll för kulturbevakningen eftersom “en bred och aktiv kulturkritik och -diskussion hör till mediernas kulturuppdrag” (Nygård-Fagerudd & Kosk 2016, s. 31). Skribenterna rekommenderar också långsiktiga satsningar på kulturkritik och -journalistik på svenska i Finland.

År 2005 skrev Susanna Sucksdorff en pro gradu-avhandling vid Helsingfors universitet med rubriken ”Svenskfinland – den seriösa kritikens sista utpost?” där hon undersökte litteraturkri-

tikens roll och plats i elva finlandssvenska dagstidningar under åren 1994–2004. Enligt Sucksdorff har de regelrätta recensionerna av finlandssvensk skönlitteratur inte minskat i antal i de finlandssvenska dagstidningarna, och recensionerna har också i snitt blivit 9 % längre. I undersökningen framgår att antalet författarintervjuer och artiklar om litteratur har ökat i finlandssvensk press, detta som en del av det som Sucksdorff kallar för en journalistifiering och popularisering av kultursidorna där man strävar efter att göra kultursidorna mer lockande och lättlästa.

År 2009 gick Svenska kulturfonden in för att stödja och stimulera kulturbevakningen i de finlandssvenska tidningarna med 150 000 euro. Förhoppningen var att tidningarna i högre grad skulle beställa texter av frilansande kulturskribenter. De tidningar som erhöll stöd på mellan 7 000 och 20 000 euro var Borgåbladet, Hufvudstadsbladet, Nya Åland, Syd-Österbotten, Vasabladet, Västra Nyland, Åbo Underrättelser, Ålandstidningen, Österbottens Tidning och Östra Nyland. Det kan diskuteras om detta ettåriga stödpaket fick några andra efterverkningar än att det fungerade som en vitamininjektion och punktinsats.

I en debattartikel som publicerades i ett flertal finlandssvenska dagstidningar i maj 2017 beskriver en handfull frilansskribenter den försämrade situationen för att verka som professionell kritiker i Svenskfinland i dag. Insändarskribenterna vittnar om allt färre arbetserbjudanden, om alltför låga arvoden och om kulturredaktionernas krympande resurser för att handleda och ge skribenterna respons för att utvecklas i sitt värv. I en svarsartikel skriver Hufvudstadsbladets kulturchef Fredrik Sonck att de ekonomiskt trängda tidnings- och mediehusen värderar frilanskritikernas arbetsinsats högt även om de ekonomiska realiteterna dessvärre tvingar kulturredaktionerna att se över sina prioriteringar.

I förlängningen kan en lösning på de låga arvodena vara att publicera färre recensioner men att i gengäld betala skribenten

Det jag upplever som en brist är att satsningarna på marknadsföring av finlandssvenska böcker är alltför små. Vidare finns risken att de små upplagorna och författarnas osäkra ekonomi gör att potentiella goda författare satsar på mer lukrativa sysslor än att skriva böcker. På så sätt missar vi den typen av litteratur som uppstår på större marknader när proffs på olika områden (jurister, poliser, tjänstemän) skriver litteratur först vid sidan om och så småningom övergår till den litterära banan, såsom Jens Lapidus.

Svar ur enkäten "Författare i Svenskfinland i dag"

bättre. Detta innebär dock att färre verk blir recenserade, vilket inte gagnar någon. Fredrik Sonck riktar blicken mot såväl privata som offentliga instanser för att förmå dem att bära ett större ansvar för kritiken. De fåtaliga kritikerstipendier som i dag beviljas av Centret för konstfrämjande är enligt Sonck ingen lösning på lång sikt. Sonck föreslår en modell där en skribent ingår ett avtal med en eller flera publiceringskanaler om att skriva ett visst antal texter under ett år och för dessa texter skulle skribenten få ersättning av såväl arbetsgivaren som av en extern finansiär genom ett projektbidrag.

I december 2015 grundades Intresseföreningen för finlandssvenska kritiker (IFFF) bl.a. med avsikt att lyfta fram frågor kring kritikernas verksamhetsmöjligheter i en medieverklighet med krympande resurser och allt mer begränsat utrymme för en seriös och djuplodande kritikverksamhet. IFFF håller som bäst på att kartlägga möjligheterna att grunda ett slags andelslag/kritikbyrå där frilanskritiker kunde få stöd för att skriva litteraturkritik i de finlandssvenska medierna. Tanken är att med hjälp av extern finansiering kunna höja det arvode som dagspressen, etermedierna och tidskrifterna betalar för en enskild text till en skälig nivå. IFFF har också planer på att arrangera någon form av fortbildnings- och mentorsverksamhet för att stödja och hjälpa unga kritiker i sitt värv.

Kritiken och därmed också kritikerverksamheten är under omvandling, inte minst på grund av förskjutningen i format från det tryckta till det digitala samt det förändrade läsarbeteendet. Men oberoende av format är innehållet av central betydelse. Den finlandssvenska boken behöver vakthundar i form av professionella och kompetenta kritiker som kan garanteras ekonomiska förutsättningar och utrymme att utöva sitt uppdrag.

Den finlandssvenska litteraturen är en minoritetslitteratur som inte kan fungera på marknadsvillkor. Om de finlandssvenska institutionerna inte har kulturvilja kommer den att dö. Till ekosystemet som krävs för att den ska leva hör också massmedierna – kritik, kulturjournalistik. Systemet är sårbart så länge förståelsen för detta är bristfällig.

Svar ur enkäten "Författare i Svenskfinland i dag"

6. AVSLUTNING

Att skriva och förlägga litteratur på svenska i Finland är ingen guldgruva. Olika former av stöd och insatser behövs i olika skeden av den litterära produktions- och konsumtionskedjan för att vi också i framtiden ska kunna glädjas över att ha en livskraftig och mångsidig finlandssvensk litteratur i Finland.

Det blir allt viktigare att fostra barn och unga till medvetna, kritiska och mångsidiga läsare. Barn och unga behöver vägledning, råd och stöd för att hitta litteratur som intresserar dem. I arbetet med att hjälpa och stödja såväl barn och unga i deras läsning samt bibliotekarier, lärare, småbarnspedagoger, föräldrar och andra vuxna vore det av största vikt att göra uppdraget som finlandssvensk läsambasador permanent. Eftersom många också efterlyst en skrivambasador kanske man skulle kunna kombinera dessa två uppdrag i en heltidstjänst. Om barnen inte får kontakt med den finlandssvenska litteraturen i ett tidigt skede kan det vara svårt att motivera dem att läsa finlandssvensk litteratur i framtiden.

I den enkät som jag gjorde bland gymnasieeleverna i våra finlandssvenska gymnasier för denna rapport framgår att de unga i allmänhet anser att det är viktigt med finlandssvensk litteratur för språket, identiteten, samhörigheten och kulturarvet, men att det är rätt få som de facto läser böcker av finlandssvenska författare på sin fritid. De finlandssvenska gymnasieeleverna läser i hög grad böcker på engelska, och många läser också böcker på finska.

Om man vill att de unga finlandssvenska läsarna ska välja att läsa en bok av en finlandssvensk författare och på sikt bli trogna läsare av finlandssvensk litteratur måste man se till att det finns böcker som är angelägna för dem vad gäller tematik och språk och håller hög litterär kvalitet. På finskt håll ordnar en del förlag skraddarsydda skrivarkurser med inriktning på specifika genrer och teman, och kanske skulle också någon aktör på finlandssvenskt håll kunna arrangera kurser för skribenter som är intresserade av att skriva för

barn och unga. Det skulle kunna vara ett sätt att skapa bredd i barn- och ungdomslitteraturen.

I den enkät som riktade sig till den läsande allmänheten framgick att många känner ett visst ansvar för den finlandssvenska litteraturen, men att de trots det läser och köper fler böcker av rikssvenska än finlandssvenska författare. Den finlandssvenska boken konkurrerar om människors tid i en värld som erbjuder gränslöst med information och underhållning i många kanaler och på olika språk. Den finlandssvenska boken måste vara tillräckligt angelägen och betydelsefull både till form och innehåll för att stå sig i konkurrensen från såväl litteratur från andra länder och språkområden som från olika fritidsaktiviteter som tävlar om folks uppmärksamhet.

För att få kontakt med olika läsargrupper och nå nya läsare krävs målmedvetna och riktade kampanjer och närvaro i människors vardag. I en diskussion på Helsingfors bokmessa hösten 2017 om vad bokbranschen kan lära sig av andra branscher lyfte författaren Monika Fagerholm fram den form av publikarbete som man gör på teaterfältet, och frågan är om författare och förlag i högre grad skulle kunna idka uppsökande, uppmuntrande och upplysande verksamhet och söka sig till platser där läsarna rör sig i vardagen, till exempel på arbetsplatser.

Frågan om en samlande mötesplats för litteraturen – ett Litteraturhus – har dryftats många gånger under årens lopp. Det ökade intresset för och utbudet av litterära evenemang i hela Svenskfinland är ett tydligt bevis på att såväl läsare som författare vill föra olika former av samtal kring litteratur. I enkäten till den läsande allmänheten framgick också att många gärna skulle se något slags samlande webbportal för information om och diskussion kring den finlandssvenska litteraturen.

Svenska Yles lässatsning ”Den finlandssvenska läsutmaningen” fick stor spridning under år 2017 och konceptet skulle kanske kunna utvecklas med större fokus på just den finlandssvenska litteraturen. Eventuellt skulle utmaningen kunna kopplas samman med någon

form av läsecirkel.

Det är uppenbart att vi lever i en brytningstid där den digitala formen utmanar traditionella printmedier och boken i dess tryckta form. Utgående från svaren i enkäterna kan vi konstatera att de digitala formaten inte slagit igenom på bred front bland de finlandssvenska läsarna än, men att det finns ett visst intresse för såväl e-böcker som ljudböcker. Här finns med andra ord en tillväxtpotential.

Under de närmaste åren kommer vi att se allt fler experiment med form och innehåll som är ägnade att passa olika slags läsare och olika former av läsning, från noveller i separattryck och korta berättelser i sociala medier där man kombinerar text och bild på olika sätt, till ljudformat där det muntliga berättandet upplever en renässans. I längden kommer detta att innebära att den finlandssvenska litteraturen blir bredare, mångsidigare och vitalare och därmed också mer relevant för såväl nuvarande som kommande läsare.

Källor

Diskussioner har förts med bl.a. följande personer:

Ralf Andtbacka | Ellips förlag

Solveig Arle | Lärum-förlaget

Ann-Helen Attianese | Marginal förlag

Erik Berglund | Ebban

Allan Blom | Labyrinth förlag

Tatjana Brandt | Intresseföreningen för finlandssvenska frilanskritiker

Barbro Enckell-Grimm | Läscentrum

Jemima Koli | Ebban

Mari Koli | Schildts & Söderströms förlag

Jessica Lerche | Luckan

Katarina von Numers-Ekman

Anna-Lena Palomäki | Boklund

Fredrik Rahka | Förlaget M

Johanna Sandberg | Finlands svenska författareförening

Peter Sandström | Finlands svenska författareförening

Andrea Svanbäck | Förlaget M

Pian Wistbacka | Fontana Media

Rapporter och andra texter:

Antas, Maria (2016) Den finlandssvenska boken åren 2011 och 2015 – försäljning och utlåning. Magmapamflett 3/2016: (<http://magma.fi/uploads/media/study/0001/01/f93699cd3f618223a4f40f-1d9450da73fb85dfe4.pdf>).

Erginöz, Julia (2017) 'Ljudboken - ett hot mot den tryckta boken?'. Artikel på yle.fi: (<https://svenska.yle.fi/artikel/2017/10/24/ljudbocker-ett-hot-mot-den-tryckta-boken>).

Forth, Jonas (2017) 'Finlandssvensk litteratur klättrar på topplistorna'. Artikel på webbplatsen för Förlaget M: (<https://www.forlaget.com/finlandssvensk-litteratur-klattarar-pa-topplistorna/>).

Grönlund, Mikko (2011) Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2010. Turun yliopisto: (http://www.kirjailijaliitto.fi/wp-content/uploads/2016/03/Kirjailijat_tulotutkimusraportti-2010.pdf).

Hirvi-Ijäs, Maria (2014) "Ni har ju era fonder"/"Vi har ju våra fonder" – hållbar kulturpolitik på svenska i Finland? Magma-studie 3/2014: (<http://magma.fi/uploads/media/study/0001/01/ece99f-8b7ee5299a158b5028901d495572ecf558.pdf>).

Kokkonen, Vesa (2017) Bibliotekens ekonomiska effekter. Oxford Research Oy: (http://www.biblioteken.fi/sites/default/files/content/Bibliotekens%20ekonomiska%20effekter_o.pdf).

Långbacka, Lena & Benita Alanne (1993) Finlandssvenskt författarskap. Kåren och villkoren, två undersökningar. Åbo Akademi Meddelanden nr 19.

Läscentrum (2017) 10 fakta om läsning 2017: (<http://www.lukeskus.fi/10-fakta-om-lasning-2017/>).

Melin, Olav S. (2017) Journalistiken till heders. Lärdomar av mediekrisen för det svenska i Finland. Magmapamflett 2/2017: (<http://magma.fi/uploads/media/study/0001/01/e918c47dofcea641a84c-679effa330c8c256997c.pdf>).

Merikivi, Jani, Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (red.) (2016) Media hanskassa – lasten ja nuorten vapaa-aiikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta. Nuorisotutkimusseura: (http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/media_hanskassa.pdf).

Myndigheten för kulturanalys (2017) Kulturen i siffror 2017. Kort om kultur 2017:2 (<http://kulturanalys.se/wp-content/uploads/Kulturen-i-siffror.pdf>).

von Numers-Ekman, Katarina (2017)

Hur skapar vi goda läsare i Svenskfinland?. Slutrapport för Den finlandssvenska läsambassadören 2014–2017: (<http://www.lasambassadoren.fi/Site/Data/2112/Files/Slutrapport%20Laesambassadoren%202014-2017.pdf>).

von Numers-Ekman, Katarina (2017a) Sjuttan texter om läsning. Sydkustens landskapsförbund.

Nyberg, Stig-Björn (2017) Bokhuset. Människor, möten och minnen. Schildts & Söderströms förlag.

Nygård-Fagerudd, Wivan & Mikael Kosk (2016) Riktlinjer för en kulturpolitik på svenska i Finland. Magma-pamflett 1/2016: (<http://magma.fi/uploads/media/default/0001/01/9514d20efc8cbd13d11c2b70ebac9d614b976113.pdf>).

Slotte, Jolin (2014) 'Skolbibliotek, skolbiblioteksverksamhet och eldsjälär'. Artikel på e-skolan om Erik Berglunds utredningen om Skolbiblioteken i Svenskfinland 2013: (<http://www.e-skolan.fi/blogg/article-80013-33766-skolbibliotek-skolbiblioteksverksamhet-och-eldsjalar>).

Sucksdorff, Susanna (2005) Svenskfinland - den seriösa kritikens sista utpost? En studie i litteraturkritikens historia och undersökning av recensioner i elva finlandssvenska dagstidningar. Pro gradu-avhandling vid Helsingfors universitet: (<http://www.kaapeli.fi/~susu/Gradu.pdf>).

Webbplatser i urval:

Aurora webbportal:
<http://www.aurora-tietokanta.fi/index/index/refc/lang>

Bibliotekens webbplats:
<http://www.biblioteken.fi/sv>

Boktuggs webbplats:
<http://www.boktugg.se/>

Centret för konstfrämjande webbplats:
<http://www.taike.fi/sv/web/kirjallisuus/litteratur>

Delegationen för stiftelser och fonder webbplats: <http://www.saatiopalvelu.fi/sv/forstasida.html>

Ebbans webbplats:
<https://ebban.webbhuset.fi/start/>

Finlands bokhandelsförenings webbplats:
<http://www.kirjakauppalitto.fi/>

Finlands facklitterära författare webbplats:
<http://www.suomentietokirjailijat.fi/se/>

Finlands förlagsförenings webbplats:
<http://www.kustantajat.fi/>

Finlands skolbiblioteksförning rf:s webbplats:
<http://suomenkoulukirjastoyhdistys.fi/sve/>

Finlands svenska författareförenings webbplats:
<http://www.forfattarna.fi/start/>

Finlandssvenska läsambassadörens webbplats:
<http://www.lasambassadoren.fi/startsi-dan/>

Fyrk – Webbplattformen fyrk.fi:
<http://fyrk.fi/>

Kantar TNS Mind monitor Mediaraportti 2017:
<https://www.tns-gallup.fi/>

Konstsamfundets webbplats:
<http://www.konstsamfundet.fi/>

Läslusts webbplats (projekt):
<http://www.lukuinto.fi/sv/forsta-sidan.html>

Läsväskans webbplats:
<http://lasvaskan.edu.pargas.fi/home>

Nationell biblioteksstrategis webbplats:
<https://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/rapporter/>

Statistikcentralens webbplats:
http://www.stat.fi/index_sv.html

Suomen kirjailijaliitto webbplats:
<http://www.kirjailijaliitto.fi/>

Suomen kulttuurirahastos webbplats:
<https://skr.fi/>

Svensk bokhandels webbplats:
<http://www.svb.se/>

Svenska bokhandlareföreningens webbplats:
<http://www.booksellers.se/>

Svenska Förläggareföreningens webbplats:
<http://www.forlaggare.se/>

Svenska kulturfondens webbplats:
<https://www.kulturfonden.fi/>

Svenska litteratursällskapets webbplats:
<http://www.sls.fi/>

Sydkustens landskapsförbund rf:s webbplats:
<http://sydkusten.fi/start/>

Undervisnings- och kulturministeriets webbplats:
<http://minedu.fi/sv/kultur>

Utbildningsstyrelsens webbplats:
<http://www.oph.fi/startsidan>

TANKESMEDJAN MAGMA

Tankesmedjan Magma är ett forum för analys och öppen debatt på svenska, finska och engelska. Magma har en liberal värdegrund och är partipolitiskt obunden.

Magma genomför utredningar, konsekvensbedömningar och riskanalyser, samt ordnar konferenser och seminarier. Resultaten presenteras på den egna webbplatsen www.magma.fi, i egna publikationsserier, i artiklar och vid offentliga framträdanden.

Magma ingår i de liberala europeiska tankesmedjornas nätverk ELF, European Liberal Forum.

DEN FINLANDSSVENSKA BOKEN

Hur ser läsare och författare på finlandssvensk litteratur?

För att hålla den finlandssvenska litteraturen livskraftig behövs både författare och läsare. Som en fortsättning på Magmas utredning om den finlandssvenska bokens villkor från 2016 (Den finlandssvenska boken 2011 och 2015 – försäljning och utlåning av Maria Antas), går Marit Lindqvist här in på läsarens och författarens perspektiv.

Ur ett betydande enkätmaterial framgår att både ungdomarna och den läsande allmänheten anser att finlandssvensk litteratur är viktig eller till och med mycket viktig. Man upplever en stark lojalitet gentemot litteraturen som en del av ens kulturella identitet. Däremot betyder det inte att man nödvändigtvis tar del av den: tre av fyra gymnasister svarar här att de aldrig läser texter av finlandssvenska författare på sin fritid.

Konkurrensen från annan litteratur och andra tidsfördriv är hård vilket ställer stora krav på den finlandssvenska litteraturens innehåll och synlighet. Hur intressant upplever läsarna att den finlandssvenska litteraturen är? Var kommer läsarna i kontakt med den finlandssvenska boken? Hur ser författarna på framtiden för den finlandssvenska litteraturen?